

Névmutató

A

Aczél György 118, 242, 243, 270
 Ács Ferenc vértanú 134
 Ádám László 64
 Adriányi Gábor 317, 327, **331, 332**,
 401
168, 170, 194, 197, 209, 401
 Alszeghy Zoltán 426
 Andorka Rudolf 88
 András Imre 300
 Antall József 276, 288
 Antalóczy Lajos 204
 Apor Vilmos vértanú püspök 126
 Ari László 64
 Asztalos János 32

B

Badalik Bertalan püspök 85, 116,
 156, 306, 375
 Bai László 358
 Balás Béla püspök **177**, 312, **313**,
 354, **412**, 413, 416
 Balassa Gyula 48
 Bálint József 85
 Bálint László 264, 370
 Bálint Sándor 190
 Balogh Gyula 205, 206, 216
 Balogh József 204
 Bangha Béla S.J. 21
 Bánk József érsek 199, 316, 332,
333, 335, 351
 Baranyai Árpád 243
 Baranyai Jusztin vértanú 130
 Bárd János püspök 84, 158
 Bartha Tibor ref. püspök 237
 Bay László 157
 Bécsi László 214
 Berán bíboros 38
 Bereczky Albert ref. püspök 30, 150

Cs

Csabay Péter 133
 Csák György 208, 214, 216, 363
 Csáki Tibor 205
 Cseh Benjamin 176
 Cselényi I. Gábor 353, 359
 Csepe György vértanú
 Cshivicsik János 215, 216
 Csonka Ferenc 175

D

Dániel Tibor vértanú 4, 65, 66
 Danton 42
 Darvas József 80
 Debreczeni Sixtus vértanú 155,

Bereczky László 353
 Beresztóczy Miklós 77, 100, 103, 182
 Bergendy János vértanú 127
 Bergyajev Nyikolaj 41
 Bernardin Joseph érsek 175
 Bíró László püspök 215, 260, **395**
 Blanckenstein Miklós 104, 210
 Bódi Mária vértanú 127
 Bodnár László 62
 Bodocs Pál 64
 Boga Alajos vértanú 140
 Bogdánffy Szilárd püspök, vértanú
 146
 Bolváry Pál 175
 Bordás Alfréd 359, 431
 Boros Béla érsek 141, 145
 Boross Péter 288
 Borovi József 320
 Bosák Nándor püspök 335
 Bozsik Pál vértanú 133, 150
 Bögre Zsuzsa 255
 Brenner János vértanú **135**, 378,
 423, **437**
 Brezanóczy Pál 57, 341, 380
 Brusznyay József 134
 Brückner Ákos 335, 347
 Bubnics Mihály 150
 Bulányi György 7, 85, 199, 209,
 312, 354, 363, 392, **409**, 417
 Búzás József 115

C

Casaroli Agostino érsek 76, **158**,
 Chiara Lubich 215, 217
 Chira Sándor püspök, vértanú 148
 Corneanu érsek 143
 Czapik Gyula érsek 25, 156, 448
 Czumbel Lajos 144

326

Décsi Gyula 69, 70, 71, 72, 94
 Dezséry László ev. püspök 30
 Dinnyés Lajos 47
 Diószegi László 210
 Dojcsán Ernő 309
 Drachos János 131
 Dudás Miklós püspök 146
 Dúl Géza 204

E

Endrédy Vendel **92**, 93, 132, 437
 Endrey Mihály püspök 99, 157, 306
 Engels 41, 425
 Erdéy Sándor 90
 Erdő Péter bíboros 131

Esterházy János vértanú 148
 Esterházy Pál 130
 Esterházy Péter 188, 189

F

Fábián (Árpád) püspök 358
 Farkas Endre vértanú 133
 Farkas Ferenc 64
 Farkas Mihály 87
 Ferencz István 353
 Fila Béla 353
 Fokoláre Mozgalom 208, **210**,
 214, **217**, 218, 363, 415
 Földényi János 362
 Frank Miklós 428
 Freesz József vértanú 134
 Friedrich István 133
 Fuchs Gábor 141

G

Gajdátsy Béla vértanú 140
 Gálszécsy András 265
 Garasin Rudolf 87
 Gáspár Gusztáv vértanú 134
 Gémes Mihály 109
 Gergely Jenő 122, 201, 431
 Gerinczy Pál 146
 Gerő Ernő 87
 Glatz Ferenc 123, 196, 239, 386

Haynau 114
 Hegedűs Hajnalka vértanú 64, 65
 Hentz József 298
 Herling Jakab 155
 Hetényi Varga Károly 125, 136, 425
 Hevenesi János 363
 Himmer Ágoston 66
 Horváth Balázs 288
 Horváth Ferenc 133
 Horváth István 64, 151
 Horváth Miklós 235
 Horváth Richárd 100, 103, 105
 Horváth Tamás 214
 Hosszú Béla 64
 Hruscov 147
 Hummel Kornél vértanú 126

I

II. János Pál pápa 179, 201, 393,
 453, 457
 Ijjas József érsek 389, 399
 Iliescu Ion 145
 Ispánky Béla 131
 Izsák Lajos 122

J

Jakab Antal püspök 141
 Jakab Benjamin S.J. vértanú 134
 Ján Hirka szlovák g.k. püspök 293

Godó Mihály 140
 Gojdic Péter püspök, vértanú 148
 Golyák János 346
 Gosztonyi Péter 107
 Göncz Balázs 4, 16, 305, 320, 365
 Görgey Gábor 88
 Grósz Károly 233, 235
 Grósz József érsek 32, 53, **78**, 96,
 97, 112, 115, **116**, 117, **132**,
133, 150, 158, 375, 376, 378
 Groza, Petru 142
 Guzi Imre 64

Gy

Gyetzvai Péter 133
 Gyökössy Endre 176
 Györgypál Albert 146
 Gyulay Endre püspök 234

H

Hagemann Frigyes 421
 Hagyó Kovács Gyula 133
 Hajdú Gabriella 148
 Halász Ervin 156
 Hamvas Endre püspök 33, **116**,
 117, 121, 169, 306
 Harza Lajos vértanú 131
 Hász Brokát 85

Ján Sokol szlovák érsek 292, 293
 Jávorka Lajos 205, 210, 215
 Jelenits István 292

K

Kádár Béla 263
 Kádár János 10, 72, 87, **93**, 94,
 100, 102, 119, 179, 184
 Kádár László érsek 210, 332, **335**
 Kahler Frigyes **16**, 45, 185, 267,
 273, **311**, 364, 425, 436
 Kállai Gyula 158
 Kállay Emil 205, 210
 Kalpagos János 100
 Karaszek Ernő 66
 Kassányi Jenő 16
 Katona Nándor 177
 Keglevich István 104
 Keleti Géza 435
 Kemenes Gábor 210
 Kenedi János 372
 Kenyeres Lajos vértanú 114
 Kerényi Lajos 354
 Kerkay Jenő 436
 Kertész Imre 188, 189
 Kisberk Imre püspök 116, 123,
154, 306
 Kiss János 329
 Kiss Oszkár 328

Kiss Sándor 62
 Kiss Szaléz vértanú 29, 62, 129
 Kiszely Gábor 311, 317, **327**, 331, 426
 Koncz Lajos 109
 Kondor Katalin 370
 Kónyáné dr Kutrucz Katalin 288
 Kós Károly 243
 Kovács Ferenc 135
 Kovács László 392, 417
 Kovács Sándor püspök 306
 Kovács Vince 123, 339, 379
 Kölley György 129, 158, 307
 Körmendy Szilveszter 286

Luigi Poggi érsek 142
 Lukács László 450
 Lukács Pelbárt 129
 Lukács Tamás 210
 Luzsénszky S.J 85

M

Maczalik Győző vértanú 141, 145
 Mándoki György 309
 Mandula József 362
 Mándy Zoltán 202, 298, 335
 Márfi Gyula érsek 135
 Markó György 270
 Marosi Izidor püspök 380, 381, 385
 Márton Áron püspök 7, 38, 104, **137**, 449
 Márton Mózes vértanú 141
 Martonyi László 263
 Marx Károly 57
 Máté János 103
 Mécs Imre 289
 Medgyessy Péter 263
 Melocco János vértanú 132
 Melocco Miklós 132
 Mester István 426
 Meszlényi Zoltán püspök, vértanú 54, 77, 131, 149, 306, 375
 Miháczy József 309
 Mihályfi Ernő 30
 Mikla Pál vértanú 134
 Miklós Imre 158, 197, 201, 234, 236, 431
 Mindszenti László 115
 Mindszenty József bíboros 25, 32, 33, 43, 48, 50, 51, **52**, 62, 63, **67**, 72, **73**, 102, 109, 110, 130, 135, 150, 170, 183, 191, 234, 235, 236, 375, 376, 379, 401, 448, 449
 Mócsy Imre 57, 85, 341, 343, 351, 354, 432
 Minuta Gaetano 218

Krizmán Ottót vértanú 62
 Kun Béla 199

L

Lajos Balázs 141
 Langhammer János 156
 Legeza Pétert 135
 Lékai László bíboros 237, 390
 Lénárd Ödön 31, 104, **179**, 307, 400, 424, 438
 Lengyel Antal 309
 Lenin 41, 113, 172
 Lestyán Ferenc 141, 143
 Lubac H. de 445

Molnár Béla 329
 Molnár Gusztáv 152
 Mórász Pál 155, 157
 Musza Pál 90
 Münnich Ferenc 47, 48

N

Nagy Imre 55, 72, 155, 232
 Nagy Károly 204, 309
 Nagy Lajos **264**, 288, 300, 370
 Németh Alajos 63
 Németh László 335
 Németh Miklós 236, 294, 332
 Nógrádi László 263
 Novák Rudolf 319

Ny

Nyíri Tamás 301, 358
 Nyisztor Zoltán 100

O

Oetter György 134
 Ohmüller Márton 151
 Oloffson Placid 129
 Olti Vilmos 72
 Opalény Mihály 210, 353
 Ordass Lajos ev. püspök 30, 150
 Ormay Gusztáv 104, 105
 Orosz Péter püspök, vértanú 148
 Ortutay Gyula 48, 63

P

Pacha Ágoston püspök, vértanú 145
 Pál Sándor 64
 Pallagi Ferenc 423
 Papp Ervin vértanú 132
 Papp József Kelemen vértanú 134
 Papp Kálmán püspök 99, 306
 Paskai László bíboros 198, 234, 235, 236, 336, 392
 Péter Gábor 53, 68, 83, 94
 Péter János 291
 Péterfalvi Attila 288
 Péteri Zoltán 279

Pétery József püspök 33, 43, **57**,

85, 155, 306

Pető János 432

Pfeiffer János 105

Póka György püspök 310

Pokorni János 64

Polgár András 271

Popieluszko Jerzy vértanú 135,
200

Potyondi Imre 105

Prohászka Ottokár püspök 21, 25, 43

R

Rabár Ferenc 263

Radó Polykarp 358

Rainer M. János 265, 288, 289,
422

Rajk László 52, 62

Rákosi Mátyás 10, **29**, 47, 67, 84,
87, 96

Ratzinger, Joseph (XVI Benedek
pápa) 456, 457

Ravasz László ref. püspök 30, 150

Regnum Marianum 149, **173**, 175,
187, 191, 192, 207, **209**, 210,

215, 306, 388, 389, 396, 416

Regőczy István 55, 56, 339

Révai József 47, 81

Robespierre 42

Rogács Ferenc püspök 158

Romvári István vértanú 132

Romzsa Tódor püspök, vértanú 38,
146, 423

Rudas Ede 151

Ruppert István 126

Ruszina Vilmos 309

Ruzsínyszky József 64

S

Sándor Imre vértanú 140, 141

Sándor István vértanú 32, **64**, 65, 173

Sarkadi Nagy Barna 235, 236

Sávai János 359

Scheffler János püspök, vértanú 144,
146

Schöner Alfréd főrabbi 237

Tamás János 85

Téglássy Ferenc 88

Teleki Pál 133

Tildy Zoltán 109

Timár Ágnes 178

Todea Alexandru bíboros 141

Tomka Ágoston 353

Tomka Miklós 88

Tornyos Gergely vértanú 129

Tóth András 331

Schutz, Roger 198, 199

Schwartz-Eggenhofer Artúr 306

Sebők Sándor 354

Serédi Jusztinián bíboros 25, 74

Shvoy Lajos püspök 33, **149**, 306,
307, 375, 401

Silveszter Sándor 141

Sillye Jenő 192, 359

Slipy bíboros 38

Somogyi Sándor 345, 412, 416

Somogyvári Béla 135

Somos József 358

Sótányi Pál vértanú 133

Söveges Dávid 56

Stepinac bíboros 38

Steurer József vértanú 134

Sz

Szabó Csaba **16**, 267, 288, 327, 328

Szabó Imre püspök 88, 113, 116,
149, 157, 306

Szabó János 309

Szabó József 177, 359

Szabó László 136

Szalay Alajos vértanú 127

Szántó Konrád 97, 107, 114, 125,
128, 129, 134

Széchenyi István 95

Szecsődi Péter 369

Szegedi László 419

Székely Dezső 176

Széll Kálmán 134

Szendi József érsek 233, 234, 235

Szennay András főapát 359

Szentjakaby István 353

Szerednyei János vértanú 128

Szitkei Károly 64

Szönyi László 108

Sztálin J. V. 39, 40, 41, 113, 147

Sztrilich Ágnes 7, 260, 372, 395, 403

T

Tabódy István 57, **119**, 158, 174,
181, 341

Tóth János 115

Tóth László vértanú 130

Tóth Pál 216, 217

Truhman elnök 72

Turchányi Albert 135

Turchányi Egon 109

Túróczy Zoltán 30

U

Udvardy József püspök 192

V

Vác Jenő 85
 Vágh József 129
 Vajda József püspök 309, 310
 Vangel Imre 204, 353, 362
 Várady József 340, 347, 348
 Varga Ferenc 100
 Varga György 64
 Várhidy György 251
 Várszegi Asztrik püspök 235
 Vasil Hopko g.kat. szlovák püspök,
 vértanú 148
 Végvári Vazul 110
 Vezér Ferenc vértanú 32, 53, 81,
 132
 Vid József vértanú 131
 Virágh Ferenc 306
 Visinszkij A. J. 51

Vitai Attila 351
 Vorosilov marsal 28
W
 Werner Alajos 174, 176, **187**
 Wyszinsky bíboros 38, 142
Z
 Zadavec István püspök 88
 Zakar András 31, 130
 Zana Albert vértanú 64, 66, 173
 Zatykó László 392
 Zaveczy Iván vértanú 133
 Zaveczy Ottó 133
 Zöldi Sándor 94
Zs
 Zsédely Gyula 64
 Zsiros László 134

Bibliográfia

- A klerikális reakció ellenséges tevékenysége népi demokratikus rendünk ellen. Az operatív munka sajátosságai és feladataink ezen a területen. Budapest. 1963. (A BM Rendőrtiszti Akadémia Politikai Nyomozó Tanszékének kiadványa) ABTL 160/2. In Köbel 2005
- A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének... fontosabb határozatai. Budapest, Szikra, 1951.
- A MSZMP határozatai és dokumentumai 1956-62. Budapest, 1973.
- A XX. század krónikája. Budapest, Officina Nova, 1994.
- Bálint Sándor születésének 100. évfordulójára. Budapest, Mikes Kiadó, 2004.
- Belvárosi Krónika (Az angolkissasszonyok zárdájának és iskolájának története) Budapest, Angolkissasszonyok belvárosi Intézete, 2003.
- Fehér Könyv Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben. I-V. Budapest, 1956.
- Grósz József és társai bűnpere. Budapest, Szikra, 1951.
- Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1994.
- Egyetemi fokú Protestáns Teológiai Intézet Évkönyve. 1949/50.
- „Te meztelen Krisztus, hol hagytad az ingedet?” (Ferencsek a felosztatás idején). Budapest, A Ferences Rend és a Vigília kiadása, 2000.
- Ádám János: Magyar jezsuiták a harmadik évezred küszöbén. In Távlatok, 2001/1, 72.
- Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország. Budapest, Kairosz, 2004.
- Adriányi Gábor: A katolikus Egyház története a 20. században (Kelet- Közép-Kelet és Dél-Európában) Budapest, Kairosz, 2005.
- András, Emerich, Morel, Julius: Kirche in Übergang (Die katholische Kirche Ungarns 1945-1982). Wien, UKI Berichte, 1982.
- Balázs Tibor – Sziklai István: A belső reakció elhárítási területén foglalkoztatott ügynökök vezetésének és nevelésének néhány pszichológiai sajátossága. Állambiztonsági tanulmány 1975. 2. sz. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség 1975. ABTL anyag 722. sz.
- Balogh Margit: A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935-1946. MTA Történettudományi Intézet, 1998.
- Balogh Margit: Szabadlábban fogolyként. In Vigília, 2000/6.
- Balogh Margit: Mindszenty József. Budapest, Elektra, 2002.
- Balogh Margit, Gergely Jenő: Egyházak az újkori Magyarországon 1790- 1992. I. Budapest, Historia-MTA Történettudományi Intézete, 1993.
- Balogh Margit, Szabó Csaba: A Grósz-per. Budapest, Kossuth, 2002.
- Balogh Sándor, Gergely Jenő, Izsák Lajos, Jakab Sándor, Pritz Pál, Romsics Ignác: Magyarország a XX. században. Budapest, Kossuth, 1985.
- Bank Barbara: Az internálások és kitelepítések dokumentumai. In Gyarmati György (szerk): Trezor 3. Az átmenet évkönyve 2003. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2004, 107-131.
- Baráth Magdolna: Az állambiztonsági iratok selejtezése, megsemmisítése. In Gyarmati György (szerk): Trezor 3. Az átmenet évkönyve 2003. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2004, 2004, 255-281.

- Barcza József, Dienes Dénes (szerk.): A magyarországi református egyház története 1918-1990. Sárospatak, 1999.
- Bartalis János: Halálra ítélt erdélyi ferencesek története 1949-1989. Szt. István Királyról elnevezett Ferences Rendtartomány, 2003.
- Bálint László: „Betyár” fedőnevű célszemély. Bálint Sándor születésének 100. évfordulójára. Bp. 2004. Mikes Kiadó
- Bergyajev, Nyikolaj: A kommunizmus igazságai és hazugságai. Budapest, Kairosz, 2003.
- Békés Csaba: Európából Európába (Magyarország konfliktusok keresztútjében 1945-1990). Gondolat, 2004.
- Bikki István: Lord Akció. In Trezor 1. In Trezor 1. A Történeti Hivatal Évkönyve 1999. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. 231–249.
- Bindes Ferenc, Német László: Ha engem üldöztek. Válogatott dokumentumok a győri egyházmegye életéből 1945–66. Budapest, 1991.
- Bíró Imre: A Katolikus Papi Békemozgalom. In Magyar Katolikus Almanach II 1988. Budapest, SZIT, 1988, 109–21.
- Bogárdi Szabó István: Egyházvezetés és teológia a magyarországi református egyházban 1948–1989 között. Debrecen, 1995.
- Bozsó Pál Gerő, Lukács László: Az elnyomatásból a szabadságba (1945-2001). Budapest, Vigília, 2005.
- Bögre Zsuzsanna: Vallásosság és identitás (Élettörténetek a diktatúrában), Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2004
- Bulányi György: Erény–e az engedelmség? Luzern, Egyházfórum, 1989.
- Bulányi György: A Bokor a magyar katolikus egyházban. é.n.
- Casaroli Agostino: A türelem vértanúsága. Budapest, SZIT, 2001.
- Courtois S. stb. : A kommunizmus fekete könyve. Budapest, Nagyvilág Kiadó, 2000.
- Csapody Miklós: Bálint Sándor élete és politikai működése 1904-1980. Budapest, Kossuth 2004.
- Császár János, Soós Viktor: Magyar Tarziciusz (Brenner János élete és vértanúsága). Kőszeg, Brenner Alapítvány, 2003.
- Cseh Gergő B: A magyarországi állambiztonsági szervek Intézménytörténeti vázlata 1945–1990. In Gyarmati György (szerk.): Trezor 1. A Történeti Hivatal Évkönyve 1999. Budapest, TH. 1999. 73–90.
- Dankó László: A Magyar katolikus egyház 1945–től napjainkig. In Somorjai Ádám- Zombori István (szerk.): A katolikus egyház Magyarországon. Budapest, Ecclesia Sancta, 1991, 77.
- Desewffy Tibor, Szántó András: „Kitörő éberséggel” (A budapesti kitelepítések hiteles története). Budapest, Lap és Könyvkiadó, 1989 (9).
- Dobszay János: Így vagy sehogy. Budapest, Zászlónk Stúdió, 1991.
- Dobszay János: Mozaikok a Regnum Marianum életéből. Budapest, Corvinus, 1996.
- Elmer István: Börtönkereszt. Budapest, METEM, 1994.
- Ember Judit: Pócspetri. Budapest, Amicus, 1989.
- Ember Mária: Hortobágy, szociális tábor 1952–53. In Forrás, 1981/6.
- Endrédy Vendel - fogságának hiteles története. Sopron, Szent Benedek Idősek Háza Alapítvány kiadása, 2002.
- Endrédy Vendel: In Elmer István (szerk.): Börtönkereszt. Budapest, (METEM), 1994.
- Engels, Friedrich: Anti-Dűhring. Budapest, 1963. Erdély Sándor: A recski tábor rabjai. Budapest, Püski, 20028.
- Erőss Lajos: A hűséges Tanú. In Marton József (szerk.): Márton Áron emlékkönyv. Kolozsvár, 1996.
- Esterházy Péter: Javított kiadás. Budapest, 2002.
- Faludy György: Pokolbeli víg napjaim. Budapest, 1987.
- Fáy Z. Varga I.K (szerk.): Te meztelen Krisztus, hol hagytad az inged (ferencesek a felosztás idején). A Ferences Rend és a Vigília kiadása, 2000.
- Fehérvári István: Börtönvilág Magyarországon 1945–1956. Budapest, Magyar Politikai Foglyok Szövetségének kiadása, 1990.
- Fejérdy András: Egyházpolitikai modellkísérlet Csehszlovákiában (1949). In Távlatok, 2004/4, 527–529.
- Fekete István, ifj.: Fekete István az Édesapám volt. Budapest, Móra, 2004 (Dokumentumregény).
- Földes Margit: A Szövetséges Ellenőrző Bizottság Magyarországon. Budapest, IVA, 1995.
- Gergely Jenő: A politikai katolicizmus Magyarországon 1890-1950. Budapest, 1977.
- Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944–1971. Budapest, Kossuth, 1985.
- Gergely Jenő: Katolikus egyház, magyar társadalom 1890–1986. Budapest, Tankönyvkiadó, 1989.
- Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944 után. Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 1991.
- Gergely Jenő: Az egyházak Magyarországon: Szent Istvántól napjainkig. Budapest, Korona, 1997.
- Gergely Jenő: A Mindszenty per. Budapest, Kossuth, 2001.
- Gergely Jenő: Magyarország és az apostoli Szentszék viszonya, in: Magyarország helye a 20. századi Európában. Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 2002.
- Gergely Jenő, Balogh Margit: Egyházak az újkori Magyarországon 1790- 1992. Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 1996.

- Gergely Jenő, Izsák Lajos: A Mindszenty per. Debrecen, 1989.
- Gergely Jenő, Izsák Lajos: A huszadik század története. Budapest, Pannonica, 2000.
- Gergely Jenő, Kardos József, Rottler Ferenc: Az egyházak Magyarországon. Budapest, Korona, 1997.
- Gesztelyi Tamás (szerk.): Egyházak és vallások a mai Magyarországon. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991
- Glatz Ferenc (szerk.): A magyarok krónikája. Budapest, Magyar Könyvklub, 2003.
- Godó Mihály SJ: Önéletrajz. Kolozsvár, Glória, 2002.
- Gosztonyi Péter: Feltámadott a tenger...1956. Budapest, é.n..
- Göncz Balázs: Adalékok a Magyar Katolikus Egyház és az állambiztonsági szervek 1956 utáni történetének forrásaihoz (kézirat). 2004.
- Görbedi Miklós: 1020 nap az őrtornyok árnyékában. A tiszalöki hadifogolytábor története. Tiszalök, Tiszalöki Költészet-üzem, 1989.
- Grósz András: A klerikális reakció és az ÁEH. in Archivnet – Archivum 2005.4. évf. 3.
- Gyarmati György (szerk.): Trezor 1. A Történeti Hivatal Évkönyve 1999. Budapest, TH, 1999.
- Gyarmati György (szerk.) Államvédelem a Rákosi-korszakban. Budapest, Történeti Hivatal, 2000.
- Gyarmati György: Ha tiéd az ÁVO, tiéd a hatalom... (A politikai rendőrség működése 1947–1948-ban) in: Gyarmati György (szerk.) Államvédelem a Rákosi-korszakban. Budapest, Történeti Hivatal, 2000, 97-135
- Gyökössy Endre: Isten öreg bojtárjának vallomásai. Budapest, Sz. Gellért, 2003.
- H. Örkényi Ilona: A tarcali káplán sírhantjára (1000 nap a Gulagon). Budapest, Masszi, 2000.
- Havasy Gyula: A magyar katolikusok szenvedései 1944–1989. Budapest, Szerző kiadása, 1990.
- Herber Attila, Martos Ida, Moss László, Tisza László: Történelem. Budapest, Reáltanoda Alapítvány, 2003 (hat kötetes sorozat 6., a XX. századdal foglalkozó kötete).
- Hetényi Varga Károly: Elfelejtett hitvallónk (Lánárd Ödön). Pécs, Pro Domo, 2001.
- Hetényi Varga Károly: Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I–III. Budapest, MÁK, 2001.
- Hetényi Varga Károly: Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában. Budapest SZIT. 2005.
- Hornay Tibor: Rémuralom Magyarországon. Budapest, Magánkiadás, 1997.
- Horváth-Közi J.: Rafinált vallásüldözés Magyarországon. München, 1980.
- Ispánky Béla: Az évszázad pere. Abaliget, Lámpás, 1995.
- Jakubinyi György: A Szentek nyomában Erdélyben. Gyulafehérvár, 2005².
- Jámbor Ottó: Grósz érsek koncepciói pere. In Belügyi Szemle, 1990/3.
- Jeszenszki Iván: Kitelepítettek. Budapest, Pro Memoria, 19982.
- Kahler Frigyes: Joghalál Magyarországon 1945–1989. Budapest, 1993.
- Kahler Frigyes, M. Kiss Sándor: Kinek a forradalma? Budapest, Püski–Kortárs, 1997.
- Kahler Frigyes: A főcsapás iránya Esztergom – Mindszenty bíboros pere. Budapest, Don Bosco, 1998.
- Kahler Frigyes: Szemtől szembe a múlttal. Budapest, Kairosz, 1999.
- Kahler Frigyes: III/III–as történelmi olvasókönyv I. Budapest, Kairosz, 2001.
- Kahler Frigyes: III/III–as történelmi olvasókönyv II. Budapest, Kairosz, 2002.
- Kahler Frigyes, M. Kiss Sándor: Mától kezdve lövünk. Budapest, Kairosz, 2003.
- Kahler Frigyes: III/III–as történelmi olvasókönyv III. (A Canale dosszié. A magyar titkosrendőrség és a II. vatikáni zsinat. Az „Ibolya” dosszié. Hiányzó lapok „A magyarországi görögkatolikusok történeté”-ből.) Budapest, Kairosz, 2005.
- Kahler Frigyes: Jogállam és diktatúra. Budapest, Kairosz, 2005. (a)
- Kamarás István: Lelkierőmű Nagymaroson. Budapest, Vigília, 1989.
- Kamarás István: Búvópatakok. Budapest, 1992.(1)
- Kamarás István: Júdások vagy Péterek? Egyházfórum. 1992.(2)
- Kamarás István: Bensőséges bázisok (Katolikus kisközösségek Magyarországon). Budapest, OLI, 1994.
- Kamarás István: Missa Aboniensis. Studia religiosa (Szerk. Máté-Tóth András és Jahn Mária). Szeged, Vallástudományi Kutatócsoport, 1998.
- Keleti Géza O. Ciszt.: Szeretetből élni (A szerző élete a kommunizmus alatt). Budapest, MÁK. 1997
- Kenedi János: Kis állambiztonsági olvasókönyv I. II. Budapest, Magvető, 1996.
- Kenedi János: K. belügyi iratfelmérő jelentése a kastélyból. Budapest, Magvető, 2000.
- Kenedi János: A második paragrafus. In Élet és Irodalom 2003. február.21.
- Kerékyártó István: Keresztény kisközösségek... In Tájékoztató, A Művelődési Minisztérium Marxizmus–Leninizmus Oktatási Főosztályának kiadványa., 1984/5, 114–119. Lásd még: In Kónya István (szerk.): A marxizmus vallásmélete és a hallgatók materialista világnézeti nevelése. Budapest, 1985, 237–252.
- Kertész Imre: A száműzött nyelv. Budapest, Magvető, 2001.
- Király Béla, Lee W.Gordon: A magyar forradalom eszméi. Budapest, Atlanti, 2001.

- Kiszely Gábor: Állambiztonság 1956-1990. Budapest, Korona, 2001.
- Kiszely Gábor: ÁVH, egy terrrorszervezet története. Budapest, Korona, 2000.
- Kocsis L. Mihály: Első nap az örökkévalóságban. (Brenner János meggyilkolása) Kairosz 2004.
- Kollega Tarsoly István: Magyarország a XX. században. Szekszárd, Babits Kiadó, 1997. I-V. Könyvünkben a II. kötetet idézzük, amely az egyházakkal foglalkozik.
- Kónya István (szerk.): A marxizmus vallásemélete és a hallgatók materialista világnézeti nevelése, Bp. 1985.
- Kónyané dr. Kutrucz Katalin: Iratok, iratbetekintés a TH-ban/Levéltárban. In Gyarmati György (szerk): Trezor 3. Az átmenet évkönyve 2003. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2004, 39-40.
- Kopp Mária, Skrabski Árpád: Magyar lelkiállapot. Zsámbék, Végeken, 1995.
- Köbel Szilvia: Az állam és az egyházak politikai, jogi és igazgatási kapcsolatai Magyarországon 1945-1989. Doktori disszertáció. 2003.
- Köbel Szilvia: „Aktív ateista propaganda” (Politikai rendőrség és egyházpolitika) In. Beszélő internetes újságban 2005.
- Köbel Szilvia: “Oszd meg és uralkodj!” A pártállam és az egyházak. Budapest, Rejtjel Kiadó, 2005. (b)
- Köpeczi Bócz Edit: Az Állami Egyházügyi Hivatal tevékenysége. Budapest, Akadémia, 2004.
- Krahulcsán Zsolt: A belső elhárítás célszemélyei 1980–1990. In In Gyarmati György (szerk): Trezor 3. Az átmenet évkönyve 2003. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2004, 199-218
- Kránitz Mihály (szerk.): A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai negyven év távlatából. Budapest, SZIT, 2002.
- Krausz Tamás (szerk.): Gulág – a szovjet táborrendszer története. Budapest, Pannonica, 2001.
- Knight Amy: A KGB örökösei (képek álarc nélkül), Budapest, Hamvas Intézet, 2002.
- Kulics Ágnes, Tölgyesi Ágnes: ... evilágból... Budapest, Gondolat, 1989.
- László T. László: Egyház és állam Magyarországon 1919-1945. Budapest, SZIT, 2005.
- Lénárd Ödön: Erő az erőtlenségben. Budapest, MÁK, 1996²
- Lénárd Ödön: Koncentrált támadás a hallgató egyház ellen. In Vigília. Budapest, 1991/6, 408.
- Lenin, V. I.: Összes művei. Budapest 53., 1949.
- Lestyán Ferenc: Erdélyi Szibéria. Gyulafehérvári r.k. Érsekség kiadása, 2003.
- Lukács László: Egyházunk a rendszerváltás után. In Somorjai Ádám, Zombori István (szerk.): A katolikus egyház Magyarországon. Budapest, Ecclesia Sancta, 1991, 83-84.
- Markó György: A Történeti Hivatal 1997-1998 évi tevékenységéről. In Gyarmati György (szerk): Trezor 1. A Történeti Hivatal Évkönyve 1999. Budapest, TH, 1999. 11-28.
- Marosi Izidor: A hitoktatás, in Magyar Katolikus Almanach 1988. Budapest, SZIT. 1988.
- Marton József (szerk.): Márton Áron emlékkönyv. Kolozsvár, 1996.
- Máté-Tóth András: A II. Vatikáni Zsinat és a magyar elhárítás. Kézirata. Sokáig olvasható volt az interneten.
- Mészáros István: A hazai történettudomány 1949-1992 közötti Mindszentyképe. Esztergom, 1992.
- Mészáros István: Kimaradt tananyag. I-II-III. A.B.C. Budapest, MÁK, 1994-1995.
- Mészáros István: Ateista nevelés iskoláinkban 1950-1990. Budapest (Eötvös József K.), 1996.
- Mészáros István: Ismeretlen vértanúk (az Esztergom–Budapesti főegyházmegye területén). Budapest, Főegyházmegye–Szent Gellért, 2000.
- Mészáros István: Devictus vincit. Budapest, SZIT, 2002.
- Mészáros István: Mindszenty–mozaik. Budapest, Ecclesia, 2002. Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, 1994.
- Mirák Katalin (szerk.): Nem voltam egyedül – Beszélgetések az evangélikus közelmúltról. Budapest, Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség, I. 1995; II. 1999.
- Molnár Adrienne (szerk.): A „hatvanas évek” emlékezete. Budapest, 1956–os Intézet, 2004.
- Müller Rudolf: Belügyi információs jelentések 1964-1990. In In Gyarmati György (szerk): Trezor 3. Az átmenet évkönyve 2003. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2004, 147–164.
- Müller Rudolf: Napi Operatív Információs Jelentések 1979–1989. In Gyarmati György (szerk): Trezor 1. A Történeti Hivatal Évkönyve 1999. Budapest, TH, 1999. 251–254.
- Német Alajos: Papok a rács mögött. Budapest, SZIT., 1991.
- Nyíri Tamás: A filozófia gondolkodás fejlődése. Budapest, SZIT., 1973.
- Orbán József Gyula: Katolikus papok békemozgalma Magyarországon 1950–1956. Budapest, METEM, 2001.
- Pallavicini-Andrássy Borbála Kitelepítési és 56-os naplója. Budapest, Gondolat, 1990.
- Pap László: Tíz év és ami utána következett. 1945-1963. Adalékok a Magyarországi Református Egyház XX. századi történetéhez. Bern, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, 1992.
- Pál József: Békepapok. Budapest, Egyházfórum, 1995.
- Pálos Antal: Viharon vészen át (Jezsuiták a szétszóratásban). Jézus Társasága, 1992.
- Pálos Antal: Visszaemlékezése. In Szabó Ferenc (szerk.): Üldözött jezsuiták vallomásai. Budapest, Jézus Társasága, 1995, 32.

- Petrikné Vámos Ida: Iratok a Történeti Hivatalban. In Trezor 1. A Történeti Hivatal Évkönyve 1999. Budapest, Történeti Hivatal, 1999.
- Póka György: Az egyházközségek és egyesületek. In Magyar Katolikus Almanach II 1988. Budapest, SZIT, 1988, 275–290.
- Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos (szerk.): 20. századi magyar történelem 1900–1994. Budapest, Korona, 2001 (Egyetemi tankönyv).
- Puskás László: Romzsa Tódor élete és halála. Don Bosco Kiadó, 1999.
- Rainer M. János: A titkosszolgálati archívumok megnyitása – magyarországi tapasztalatok. In Tanulmányok a rendszerváltás utáni időszakról – válogatás. Budapest, 1956-os Intézet, 2000.
- Rainer M. János (szerk.): „Hatvanas évek” Magyarországon. Budapest, 1956-os Intézet, 2004.
- Rainer M. János, Ständeisky Éva (szerk.): In Évkönyv 2003. XI. Magyarország a jelenkorban. Budapest, 1956-os Intézet, 2003, 35–50.
- Rainer M. János: A hálózati ember (Töredékek egy portréhoz) In Rainer M. János, Ständeisky Éva Évkönyv 2004. XII. Magyarország a jelenkorban. Budapest, 1956-os Intézet, 2004. 53-76
- Ratzinger Joseph: A föld sója. Budapest, SZIT, 1997.
- Regőczy István: Az Isten vándora. Budapest, Szent István Társulat, 1998.
- Révai Valéria (szerk.): Törvénytelen szocializmus. Budapest, 1991.
- Romsics Ignác: Magyarország története a XX. Században. Budapest, Osiris, 2004³.
- Rottler Ferenc: Az egyházak Magyarországon. Budapest, Korona, 1997.
- Salacz Gábor: A magyar katolikus egyház tizenhét esztendeje 1948–1964. München, Görres Gesellschaft, 1988.
- Sauerland, Karl: Harminc ezüst – besúgások, árulások (a harmadik birodalomban és a KGB birodalomban), Budapest, Helikon, 2001.
- Somorjai Ádám, Zombori István (szerk.): A katolikus egyház Magyarországon. Budapest, Ecclesia Sancta, 1991.
- Schneider Vencel: Zadravecz István püspök meghurcolása. In „Te meztelen Krisztus hol hagytad az inged?” i.m. 31–67.
- Shvoy Lajos: Önéletrajz. Székesfehérvár, Püspöki Levéltár, 2002
- Solzsenyicin, Alexander: A Gulág-szigetcsoport I-III. Budapest, 1993.
- Soós Mihály: „Vendégségben” az állambiztonságnál. Egy ügynök beszerzésének dokumentuma. Archivnet – Archivum 2005. 4. évf.3. szám.
- Stadtmüller G. usw (Hrg): Kirche und Staat in Ungarn nach dem Zweiten Weltkrieg. München, Ungarisches Institut München, 1982.
- Ständeisky Éva: Bomlás – A hatalom és a kulturális elit. In Rainer M. János (szerk.): „Hatvanas évek” Magyarországon. Budapest, 1956-os Intézet, 2004, 273-315.
- Szabó Csaba: Egyházügyi hangulatjelentések 1951, 1953. Budapest, Osiris, 2000.
- Szabó Csaba (szerk.): A Grósz per előkészítése 1951. Budapest, Osiris–Budapest Főváros Levéltára, 2001.
- Szabó Csaba: A katolikus egyház állami ellenőrzése és korlátozása az ötvenes években. In Valóság, 2002/1.
- Szabó Csaba: Die katholische Kriche Ungarns und der Staat 1945-1965. Ungarisches Institut. München. 2003.
- Szabó Csaba: Magyarország és a Vatikán (Egyházpolitika a hatvanas években). In Rainer M. János (szerk.): „Hatvanas évek” Magyarországon. Budapest, 1956-os Intézet, 2004, 63–95.
- Szabó Csaba: „Semmit sem tudtok”. A közelmúlt megismerhetőségéről, a manipulált iratokról és az egyházi ügynökökről. In Magyar Nemzet 2005. III. 5
- Szabó Ferenc (szerk.): Kortárs magyar jezsuiták/2. Budapest, Jézus Társasága, 1992.
- Szabó Ferenc (szerk.): Üldözött jezsuiták vallomásai. Budapest, Jézus Társasága, 1995.
- Szakolczay Lajos: Péter Bulányi. Debrecen, 1989.
- Szalay Csaba (szerk.): Elhurcoltak szóljatok. Debrecen 5–7, Migan, 2001.
- Szántó Konrád: A katolikus egyház története II. Budapest, Ecclesia, 1985.
- Szántó Konrád: A kommunizmusnak sem sikerült. (A magyar katolikus egyház története 1945-1991) Miskolc, Új Misszió, 1992.
- Szántó Konrád: Az egyházügyi hivatal titkai. Mécses, 1990.
- Szántó Konrád: A meggyilkolt katolikus papok kálváriája. Budapest, Mécses, 1991.
- Szántó Konrád: Az 1956-os forradalom és a katolikus egyház. Miskolc, Szt. Maximilián, 1993.
- Szendi József: Számvetés. Veszprém, Magán kiadás, 2003.
- Szerencsés Károly: A kékcédulás hadművelet. Választások Magyarországon 1947. Budapest, IKVA, 1992.
- Tempfli Imre: Sárból és napsugárból. Budapest, METEM Kiadó, 2002.
- Tischler János: „Egy becsületes főkönyvelő egyedül többet sikkaszt, mint ez a 23 ezer ember együtt”. Az Ónody ügyről. In Rainer M. János-Ständeisky Éva (szerk.): Évkönyv 2003. XI. Magyarország a jelenkorban. Budapest, 1956-os Intézet, 2003. 35-50.p

- Tischler János: Az Onódy ügy, 1964. In Rainer M. János (szerk.) „Hatvanas évek” Magyarországon. Budapest, 1956-os Intézet, 2004. 239-270.
- Tomka Ferenc: A magyar katolikus hitélet és lelkipásztorkodás. In Magyar Katolikus Almanach II 1988. Budapest, SZIT, 1989, 578–619.
- Tomka Ferenc: Intézmény és karizma az egyházban. Budapest, MÁK, 1997.
- Tomka Ferenc: Új Evangelizáció, Budapest, SZIT, 2003²,
- Tomka Miklós, Golyák János (szerk.): Az egyház társadalmi tanítása. Budapest. SZIT. 1993.
- Tomka Milós: A magyar katolicizmus statisztikája és szociológiája. In Magyar Katolikus Almanach 1988. Budapest, SZIT, 1988, 524–543.
- Tomka Miklós: Magyar Katolicizmus 1991. Budapest, OLI, 1991.
- Tomka Miklós: Vallásüldözés volt. In Csak katolikusoknak. Budapest, Corvinus, 1995.
- Tomka Miklós: Vallásosság Magyarországon In: Kulcsár Kálmán, Bayer József (Szerk.) Magyar Tudománytár IV. (Bp. Kossuth 2003). 213-223.
- Unger Gabriella: Ellenkultúra és állambiztonság. In Gyarmati György (szerk): Trezor 3. Az átmenet évkönyve 2003. Budapest, ÁBTL, 2004. 165-188.
- Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Budapest, Osiris, 2001.
- Varga László: A magyarországi kényszermunkarendszer jogi vonatkozásai. New York, Magyar Nemzeti Bizottmány, 1954.
- Vályi Nagy Ervin: Isten vagy történelem. In: Ugyanő: Minden idők peremén. Válogatott írások. Basel-Budapest, 1993.
- Virányi Ottó: A katolikus egyház karitatív tevékenysége, in Magyar Katolikus Almanach II. Budapest, SZIT, 1988. 327-28.
- Virt László: Márton Áron, a lelkiismeret apostola. Budapest, 1989.
- Visky Ferenc: Bilincsek és börtönt is. Koinonia, é.n.
- W. Barna Erika, Demeter Anikó, Szótsné Fritz Ágnes, Vincze Edit, Sütő-Nagy Krisztina: Az ügynöki tevékenység motivációinak feltárása grafológiai vizsgálatok alapján. Budapest, (Magyar Grafológiai Társaság – Kézirat), Megjelenés előtt – az ÁBTL évkönyvében, 2005.
- Závoda Pál: Kulákrés. Budapest, Művelődéskutató Intézet, 1986.
- Zinner Tibor: Törvénytelen szocializmus, Zinner Tibor jelentése. Budapest, 1991.
- Zinner Tibor: A magyar GULAG hátteréről. In Belügyi Szemle. Budapest, 1990/4.
- Zsidai Ágnes: „Vergangenheitsbewältigung” (Adalékok a Stasi örökség német feldolgozásához). In Trezor 1. A Történeti Hivatal Évkönyve 1999. Budapest, Történeti Hivatal, 1999.
- Zsumbera Árpád: A Bokor kisközösségi mozgalom és a pártállam. In Valóság, 1998/8.

Rövidítések és magyarázatuk¹

III-as főcsoportfőnökség – A BM-ben az állambiztonsági szervezetnek a rendszerváltásig működő formája lényegileg 1962-ben alakult ki. Ebben a rendszerben az állambiztonsági feladatokat a *III. főcsoportfőnökség* látta el (hírszerzés, kémelhárítás, belső reakció elhárítását, katonai elhárítást, útlevelek ügyintézését, az előbbiekkal kapcsolatos technikai és operatív teendőket). Ügynökök az egész III-as főosztályon voltak. – A III. főcsoportfőnökség közvetlenül a belügyminiszternek volt alárendelve.

III/III csoportfőnökség feladata volt – a III-as főcsoportfőnökségen belül – a belső reakció elhárítása. – A III/III-as csoportfőnökségnek több alosztálya volt, közülük az első: III/III-1. osztály – elhárítás az egyházakban, szektákban, III/III-as csoportfőnökség további osztályainak feladata volt az elhárítás az ifjúság körében (egyetemek, főiskolák stb.), a társadalomra veszélyes személyek ellenőrzése, elhárítás kulturális területen; a párt és kormány vezetőinek operatív védelme.

A III/III-1. (az egyházi reakciót elhárító) osztály – alosztályai: „*A*” alosztály – a római katolikus egyházzal szembeni elhárítás; – „*B*” alosztály – a római katolikus

¹ A témához vö. A TH évkönyve 1999. 302-304; Kenedy 1996. II. 413-441; Cseh-Gergő 1999.

egyházi vezetéssel és intézményekkel szembeni elhárítás; – „C” *alosztály*
– a protestáns és más egyházakkal, illetve szektákkal szembeni elhárítás

A III/V csoportfőnökség – az állambiztonság *operatív-technikai* csoportfőnöksége:
amelynek feladata a lehallgató-készülékek, a fototechnikai berendezések
elhelyezése, ennek eltervezése, üzemeltetése, karbantartása.²

3/a rendszabály – telefon lehallgatás

3/e rendszabály – szobalehallgatás (szobába elrejtett lehallgató készülékkel hallgatták
le az ott történeteket)

3/r rendszabály – titkos fotó vagy televíziós felvétel beszerelése

3/z rendszabály – titkos behatolás objektumokba (lakás zárfelbontás, álkulcs
használata)

6/a kárton – az állambiztonsági hálózati nyilvántartásban a hálózati személy
fontosabb kapcsolatainak nyilvántartására szolgáló kárton

6/b kárton – az állambiztonsági hálózati nyilvántartásba vételre és kutatásra
használt kárton

6/c kárton – hálózati nyilvántartásban vételre és kutatásra használt kárton

6-os kárton – hálózati nyilvántartásban a hálózati személy beszerzésével kapcsolatos
adatokat tartalmazó kárton

ÁB (áb) – állambiztonsági

ÁBTL – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

AEH – Állami Egyházügyi Hivatal

ÁVH – Államvédelmi Hatóság – vö. ÁVO

ÁVO – Államvédelmi Osztály

ÁVO és ÁVH. A politikai rendőrség a kommunizmus erőszak szervezete volt.

Neve 1946 októberétől ÁVO – pontosan: a Magyar Államrendőrség

Államvédelmi Osztálya. A szervezet neve Kádár János belügyminisztersége

alatt, 1948 szeptemberétől: a Belügyminisztérium *Államvédelmi Hatósága* –

ÁVH. A szervezet tagjait nevezték ÁVH-soknak is, de a köznyelv általában

változatlanul *ávósoknak* hívta őket, a politikai fordulatig. A forradalom bukása

után Kádár 56. decemberében – az ÁVH helyett – létrehozta a Politikai

Nyomozati Főosztályt, illetve a *politikai rendőrséget*, a BM keretében.

b/ny. – bizalmas nyomozás

B-dosszé – beszerzési dosszié. A hálózati személyre vonatkozó anyagok,
fényképes kérdőív, adatlap, önéletrajz, környezettanulmány, beszerzési
nyilatkozat, jelentés a beszerzés lefolyásáról, kiképzési terv, jelentés a
kapcsolattartás módszereiről stb. összegyűjtésére szolgáló kötet.

beszerzés – titkos, tervszerű munkafolyamat, amelyben az operatív tiszt
ellenőrzött adatok, körülmények birtokában, rendszeres titkos
együttműködés vállalását eléri a beszerzési jelöltnél.

BM – Belügyminisztérium

bomlasztás – az ellenséges csoport egységét, belső rendjét, akcióképességét a
belső emberek kapcsolatok megbontásával fellazítja. Részintézkedéseihez
tartozik: a lejáratás, befolyásolás, elszigetelés, leválasztás.

célszemély – akire a bizalmas nyomozás irányul (a nyomozás során fedőnévvel
szerepel)

Cs-dosszié – csoport dosszié. Az állambiztonsági szervek által személyek egy
csoportjával szemben folytatott bizalmas nyomozás során keletkezett iratokat
tartalmazó dosszié.

Dekonspirálódás – lelepleződés az arra illetéktelen személyek előtt

dezinformáció – megtévesztő, félrevezető információ, az ellenség megtévesztésére

DISZ – Dolgozó Ifjúság Szövetsége

DNP – Demokrata Néppárt

F – figyelő dossziés ellenőrzés alatt álló állampolgár

²

A TH évkönyve 1999. 81-89

- F-dosszié* – figyelő dosszié. Azokról a személyekről vezették, akik a népköztársaság állami, társadalmi és gazdasági rendével szemben fellépés lehetőségét latolgatták, magatartásukkal tényleges veszélyt jelentettek a rendszerre.
- Figyelő karton* – az állambiztonsági hálózati nyilvántartásában használt karton, amely fokozatos beszerzés esetén a kiválasztott személy adatait tartalmazta.
- Fn* – fedőnév
- Fn. ü.* – fedőnevű ügynök
- Hálózat* – az állambiztonsági szervek titkos segítőitársainak összessége
- K-ellenőrzés* – postai küldemények operatív ellenőrzése, amelynek során az állambiztonsági szervek a bizalmas nyomozás alatt álló személy postai küldeményeit felbontották, esetleg elkobozták. (Ilyenkor a küldeményre az volt ráírva: a csomag-levél szakadtan érkezett, a posta dolgozói újra csomagolták.)
- KB* – Központi Bizottság
- K-ellenőrzés* – postai küldemények operatív ellenőrzése. A nyomozás alatt álló személy postai küldeményeit felbontották, lefényképezték. (A borítékot, csomagot újra lezárták, a küldeményre pl. azt írták: a csomag-levél szakadtan érkezett, a posta dolgozói újra csomagolták.)
- KISZ* – Kommunista Ifjúsági Szövetség. A forradalom után, 1957. márc. 10-én alapult. Korábban DISZ volt a neve – Dolgozó Ifjúsági Szövetség. Ez 1950-ben jött létre.
- K-lakás* – konspirált lakás. Az állambiztonsági szerv, illetve fedőszerve által fenntartott lakás, amelyet az ügynök és az operatív tisztek konspirált találkozására használtak.
- Konspiráció* – Titkosszolgálati szervek működésének módszere, tevékenységük titokban tartásához (szó szerint titkos összeesküvést jelent)
- KP* – Kommunista Párt. A magyar történelem folyamán a párt többször változtatta nevét. MKP – Magyar Kommunista Párt – néven vett részt az 1945-47-i választásokon. - A többi párt fölmorzsolása után (illetve az MKP és a Szociáldemokrata Párt látszat-egyesülése után) MDP, Magyar Dolgozók Pártja nevet vette fel. – Amikor ez hitelvesztett lett, 1956. okt. 31-én az MDP kimondta a párt feloszlását és nevét MSZMP-re - Magyar Szocialista Munkáspárt - változtatta. Az MSZMP 1989. okt. 5-9-én tartotta utolsó kongresszusát, a diktatúra bukásakor. Ekkor alakult meg az MSZP.
- KV* – Központi Vezetőség
- lejáratus* – a még laza szervezetű ellenséges csoportosulás vezető, aktív tagjaira ható tevékenységek, a szavahihetőség, becsület, tekintély, komolyság aláadására. A kialakult csoport esetében a bomlasztás részét képezi.
- M. d. vagy M-dosszié* – munka-dosszié. Az ÁBTL meghatározása szerint a hálózat ügynökeinek, titkos megbízottainak vagy munkatársainak operatív értékkel bíró eredeti jelentéseit és az ezekkel kapcsolatos intézkedéseket, valamint a hálózati személyeknek adott feladatokat tartalmazó dosszié. Az ügynök jelentései az ő „saját” munka-dossziéjukban találhatóak.
- MDP* – Magyar Dolgozók Pártja vö. KP
- MKP* – Magyar Kommunista Párt vö. KP
- MOL* – Magyar Országos Levéltár
- MSZMP* - Magyar Szocialista Munkáspárt vö. KP
- NOIJ* – Napi Operatív Információs Jelentés. – A különböző állambiztonsági szervek (III/I, III/II, III/III, III/IV) csoportfőnökségek, megyei rendőrfőkapitányságok állambiztonsági szervei stb. által készített napi tájékoztató jelentések, amelyekből a III. Főcsoportfőnökség készített összefoglaló tájékoztatókat a legfőbb állami vezetés számára.
- Objektum dosszié* (OD) – A kémelhárítás, a belső reakció elhárítása stb. utasításokban meghatározott objektumokra (intézményekre, üzemekre) illetve egyes meghatározott témákra (un. vonalakra) vonatkozó adatok összegyűjtésére szolgáló dosszié. (Egy objektum dosszié pl. „A váci egyházmegyében levő reakció” címet viseli. Ez a Váci egyházmegye „objektumában” foglalja össze az ott működő „belső reakció” tevékenységét)

operatív munka – a BM állambiztonsági szolgálatának a meghatározott erővel,

eszközökkel és módszerekkel folytatott harca az ellenséges tendenciákkal szemben. Konspiratív tevékenység. Nem spontánul működik, hanem aktív, céltudatos beavatkozással, a titkos nyomozati (operatív) eszközök álcázott felhasználásával.

operatív tiszt – az állambiztonsági szervek hivatásos állományú beosztottja, akire a hálózati munkában tevékeny, hálózati személyek, ügynökök vannak bízva

PB – Politikai Bizottság

rezidens – Hálózati személy, aki a hozzá kapcsolt 3-6 fős hálózati csoport feladatainak végrehajtását irányítja, az operatív tiszt irányítása szerint.

sötét hírszerzés – a hírszerző vagy ügynök beszélgetés során szerez értékes adatokat, oly módon, hogy a partner nincs tudatában annak, hogy ellenséggel áll szemben, és számára jelentős hírszerzést szolgáltat ki. (Nem ismeri az ellenség „sötét” szándékát.)

Sz-dosszié – személyi dosszié. Az állambiztonság egy-egy veszélyes személyre, püspökre vagy közösség-vezetőre ’személyi dossziét’ nyitott. Ebben találhatóak az illetőre vonatkozó megfigyelések, esetenként egész levelezésének fénymásolatai, követési jegyzőkönyvek, fényképek stb.

SZEB – Szövetséges Ellenőrző Bizottság

SZKP – Szovjetunió Kommunista Pártja

SZT-tiszt – szigorúan titkos állományú tiszt. Állambiztonsági állományba tartozik, rendfokozata van, de polgári munkahelyen dolgozik.

Ta – telefonlehallgatás jele a NOIJ-ben (vö. 3/a rendszabály)

társadalmi kapcsolat – az a szocializmushoz hű személy, aki felkérésre vagy önként folyamatosan tájékoztatja az állambiztonsági szerveket (anélkül, hogy „be lenne szervezve”, mint ügynök).

tartó-tiszt – vö. operatív tiszt

Te – szoba- lakáslehallgatás jele a NOIJ-ben (vö. a 3/e rendszabály)

TH – Történelmi Hivatal – amelynek neve ÁBTL-re változott

T-lakás – találkozási lakás jele a NOIJ-ben – vö. K-lakás

tmb – titkos megbízott. Az állambiztonsági hálózatnak az a tagja, aki elvi meggyőződésből vett részt a titkos együttműködésben. Ha az ügynök megbízhatónak bizonyult, tmb lett.

tmt – titkos munkatárs. Az állambiztonsági hálózat legmegbízhatóbb tagja, aki a rendszer iránti elkötelezettségéből, kezdeményezőleg vett részt az együttműködésben és a legbonyolultabb hálózati feladatok elvégzésére alkalmazták. Az ügynökből válhatott tmb, majd tmt.

Tük – titkos ügykezelés

Ügynök (ü.) – az a hálózati személy, aki az állambiztonsági szerv birtokában levő terhelő vagy kompromittáló adatok hatására, illetve anyagi érdekeltség fejében működött együtt a szervekkel. Az ügynökségnek ezt az első fokozatát 1973-ig informátornak hívták, 1973-tól ügynöknek. (Idővel lehetett belőle tmb vagy tmt is.)

VB – Végrehajtó Bizottság

V-dosszié – vizsgálati dosszié. Az ÁB szervek a lefolytatott büntetőeljárás során keletkezett iratokat ezekben helyezték el. - Ilyen dossziék készültek a kötetünkben is idézett, vizsgálat alá vett, esetenként börtönre vagy halálra ítélt személyekről.

Tartalomjegyzék

Ajánlás	5
Áttekintő tartalomjegyzék	7
Bevezetés	9

I. KÖNYV

EGYHÁZÜLDÖZÉS 1945–1990

I. RÉSZ BETEKINTÉS A KOMMUNISTA EGYHÁZÜLDÖZÉSBE	21
---	----

1. fejezet Az egyház helyzete a kommunizmus hatalomra jutásakor	21
A virágzás jelei	21
A jövőre vetődő árnyékok	24
<i>Mit tud e kor egyházáról egy történészhallgató?</i>	25
2. fejezet A kommunista egyházüldözés „vázlata”	28
Az egyházüldözés főbb állomásai Magyarországon	28
A társadalom megtörése	28
Támadás az egyesületek és iskolák ellen	29
A protestáns egyházak térdre kényszerítése	30
Támadás a katolikus egyház és vezetői ellen	31
Konceptációs perek – az egyház megtörésére.....	32
Az Állami Egyházügyi Hivatal – a diktatúra szerve	33
1956–1964	33
Részleges megállapodás a Vatikánnal – a helyzet változatlan	37
A kommunizmus világméretű egyházüldözése	38
A közvetlen egyházüldözés.....	38
Egyházellenes világstratégia	38
3. fejezet Az egyházüldözés lenini ideológiája	41
A marxi, lenini vallásfelfogás	41
A leninista-sztálinista erkölcs alapelve	42
Az egyház a haladás ellensége?	43
A vallásüldözés „jogrendszere”.....	45
A jogtalanság szervezete és törvényei	45
A „szalámitaktika”	47
A harc alattomos módszerei	48
Cél: az egyház megtörése	49
A koncepciós perek	50
A koncepciós perek „jogalapja” és „bizonyítási módja”	51
A koncepciós perek levezetése	52
Egy halálos példa	53
Egy család sorsa a diktatúrában.....	53
II. RÉSZ VÉRES EGYHÁZÜLDÖZÉS 1945 ÉS 1960 KÖZÖTT	61
4. fejezet Támadás az egyházi iskolák és egyesületek ellen	61
A gyöngyösi „ifjúsági” per	61
Egyéb perek katolikus fiatalok ellen	62
Huszonéves fiatalok és lelkivezetőjük kivégzése	64
És a többiek.....	66
5. fejezet A koncepciós perek és Mindszenty bíboros pere	67
A Mindszenty-per.....	67
Rákosi és Kádár a koncepció háttérében	67
A bíboros börtöne és kínzásai.....	69
Tudat-torzítás és a „vallomások”	71
A hamisítások máig élnek	72
Mindszenty bíboros élete	73
A vértanúság útján	74
Jogos volt-e hajthatatlansága?	75
A per és a szabadulás 56-ban	75
Az önkéntes fogoly	76
6. fejezet Grósz érsek és társai koncepciós pere	77
Az előzmények.....	77
Kitérő a szerzetesek elhurcolásáról	78
„Megállapodás” az állammal	79
A „Grósz-per” koncepciója	81
A Grósz-per lefolyása	82
7. fejezet „Börtönvilág Magyarországon” az 50-es években	84
Adatok papok, szerzetesek üldöztetéséről	84

Internálások, kitelepítések.....	86
A budapesti kitelepítések	87
A börtönviszonyok és Recsk.....	89
Kínzások és megfélemlítés	90
Egy példa: Endrédy Vendel megkínzása	92
Kommunista gyilkolta a kommunistát is	94
A diktatúra legnagyobb bűne	95
8. fejezet Az Állami Egyházügyi Hivatal felállítása – és módszerei.....	96
Ellenőrzés	97
Korlátozás	97
Megnyerés	98
Térdrekényszerítés	99
9. fejezet A papi békemozgalom	99
A békemozgalom története és megítélése	100
A mozgalom – a Párt alkotása	100
Az első békegyűlés háttere	100
A diktatúra manipulációi	101
A mozgalom fejlődése	102
A megítélés	104
Személyes élményeim – a békepapokról	105
10. fejezet Az 1956-os forradalom és a katolikus egyház	107
Az egyház a forradalom napjaiban	108
Október 23–29	108
A papság tevékenysége	109
A Központi Szeminárium növendékeinek ellenállása	110
November 4., a szovjet hadsereg bevonulása	111
Az egyház helyzete a forradalom után	112
A „rendszerrel szolidáris papok” hatalmának visszaállítása.....	112
Egyházellenes akciók a megtorlás idején	114
A püspöki kar „megalkuvása” 1957-ben	116
A Központi Szeminárium kispapjainak eltávolítása	119
<i>Mit tud e kor egyházáról egy történészhallgató?.....</i>	<i>121</i>
III. RÉSZ EGYHÁZUNK VÉRTANÚI 1944–70-IG	125
11. fejezet Magyarországi vértanúk és hitvallók	126
A II. világháború utolsó szakaszának egyházi áldozatai és a tisztaság vértanúi	127
A szovjet légerekben elpusztult papok	128
Délvidék vértanúi	128
Az egyházi iskolák, egyesületek és a hitoktatás elleni támadások hitvallói és vértanúi	129
A hatvani lázadás	130
Mindszenty bíboros „büntársai”.....	130
Az „átvezető” perek áldozatai	131
A Grösz-per vádlottai	132
A Grösz-per mellékperei – hívó világiak elítélése.....	133
További vértanú papok 1945–54 közt	133
Az 1957–1966 között meggyilkolt papok.....	134
Szerzeteseink és szerzetesnőink	136
12. fejezet Márton Áron és az erdélyi egyházmegye vértanú főpásztorai	136
Márton Áron – a hitvalló püspök	137
Márton Áron az egyház egységéért való küzdelem példája	139
Áron püspök vértanú utódai.....	140
Márton Áron szabadulása.....	142
A püspök párbeszédképessége	142
Érdemes volt?.....	143

13. fejezet Határon túli magyar püspökök, vértanúk	144
A szatmári egyházmegye	144
A temesvári egyházmegye.....	145
A nagyváradai egyházmegye.....	146
Kárpátalja magyar vértanúi	146
Két magyar püspök Csehszlovákiában.....	148
Egy szerzetesnő és egy világi vértanú	148
14. fejezet Egy szabadon maradt magyar püspök, Shvoy Lajos élete	149
IV. RÉSZ EGYHÁZ A DIKTATÚRÁBAN 1960–1990-IG	159
15. fejezet A 60-as évek egyházüldözése	160
Diktatúra a 60-as években	160
Diktatúra a társadalomban	160
Diktatúra „kiemelten” az egyházban	161
A Katolikus Egyház helyzete a 60-as években	163
A II. Vatikáni Zsinat hatása hazánkban	166
1964 – részleges megállapodás a Vatikánnal	167
Kisközösségek és a 60-as évek üldözése	171
Kisközösségek a kommunizmus alatt	171
Kisközösségek és szerzetesi csoportok üldözése	174
A letartóztatások 1972-ig tartottak.....	176
<i>Mit tud e kor egyházáról egy történészhallgató?</i>	179
16. fejezet Diktatúra a 70-es években	184
Diktatúra a társadalom egészében.....	185
Az emberi szabadságjogok hiánya a 70–80-as években	185
Párttitkárok, személyzetisek és ügynökök	186
A „tömegek” felelőssége	188
Kertész Imre, Esterházy Péter és mások, a kor diktatúrájáról	188
Egyházüldözés a 70-es években	190
Fontosabb évszámok	190
Nagymaros, ifjúsági találkozók, kisközösségi élet	192
Egyházi és kommunista vélemények a kisközösségekről	194
17. fejezet A 80-as évek egyházüldözése	196
A kis lépések – és eredményeik	197
Kis lépések	197
Két új templom	199
A szabadságjogok hiányát jelző események	199
A 80-as évek üldözése – lelkipásztorok elbeszéléseiben	202
A hitoktatás „szabadságáról”	205
Egy kisközösségi per terve a 80-as években	207
Rendőrségi jelentések a szerzőről, a 80-as évek második felében.....	208
Jelentések a más mozgalmakkal való kapcsolatokról	209
Jelentések az egri csoportokról és a Fokoláre mozgalomról	210
A Fokoláre mozgalom – és a jelentések	217
Az egyház elnyomása a fordulat éveiben	232
Szendi püspök számvetése 1988-ban majd 1989-ben	233
Az egyház szabadságának sérelmei – a fordulatig	234
<i>Mit tud e kor egyházáról egy történészhallgató?</i>	236
<i>Mit tud e korok egyházáról a történész?</i>	239
18. fejezet Ateista diktatúra	240
A „vallás szabadsága” a diktatúrában	240
Az ateizmus terjesztésének alapokmányai	242
Az oktatás diktatórikus alapelve	242
Az ateista diktatúra – és a hitoktatás	244
A hitoktatás helyzete és vázlatos története	244
A templomi hitoktatás	245

Katolikus sajtó, rádió	247
Winnetou – és az ateista világnézet.....	248
Hitre nevelés – a diktatúrában	249
A lelkipásztorok helyzete	249
A hittanbeíratás és a hittan	249
A plébániai élet megzavarása.....	253
A szülők és a társadalom helyzete	254

II. KÖNYV

PAPI ÜGYNÖKÖK ÉS A 2000-ES ÉVEK KÉRDÉSEI	259
19. fejezet Az ügynökkérdésről általában.....	260
A kommunista párt szerepe az állampolgárok megfigyelésében	261
Ügynök-fogalom – a társadalom megtévesztésére	263
A jogi meghatározás félrevezető	263
Az ügynök-dokumentumok hamisításai	264
Az „ügynökök” helye a társadalom megfigyelésében.....	266
Az állambiztonsági „háló” felépítése.....	266
A társadalom megfigyelésének néhány technikai eszköze.....	268
Hol volt szükség ügynökre?	269
Az ügynökök beszerzése – bekényszerítése	270
A besúgók tevékenysége	271
Ügynökök és a gyónási titok	273
Egy diák „beszerzésének” története	273
A kommunista ügynökrendszer embertelensége	276
Pszichológusok az ügynökrendszer embertelenségéről	277
Cél: az egyéniség megtörése.....	278
20. fejezet Ügynök papok – mi igaz, mi nem igaz?	287
Főpapi ügynöklista 2005-ben	287
Egyházi ügynökkérdés – és a társadalom manipulációja 2005-ben	287
Még egyszer az „ügynök”-fogalom hamisításairól.....	290
Mikor jogos és mikor jogtalan az „ügynök” megnevezés?.....	290
Az „ügynök”-cim esetenként a titkosszolgálat hamisítása	292
.....	294
Papi „ügynöki” jelentések fajtái.....	307
Találhatóak papi ügynöki jelentések	307
A papi ügynöki jelentések fajtái	308
Megjegyzés az „önkéntes” ügynökökről	320
Az ügynökök működésének valós, káros következményei	329
A papi ügynökök számáról	
Hogyan válhattak papok „ügynökké”?	295
Papokra szakosodott titkosrendőrök.....	295
Hogyan környékezték meg a papságot?	296
A külföldre utazó teológusok feladatot kaptak	299
A gyanúba hozás is cél volt.....	301
Egyházzal foglalkozó anyagok – az Állambiztonsági	302
Szolgálatok Történeti Levéltárában.....	302
Az egyházzal foglalkozó anyagok mennyisége.....	302
„Dossziék”, operatív anyagok.....	302
A fedőnevek ..	306
Túlzás és valóság az egyházi ügynökök témájában (és a zsinati küldöttség)	327
Túlzások Kiszely Gábor könyvében	327
“Ügynökök” a II. Vatikáni Zsinaton?	331
Vélemények az ügynökkérdésről	336
Kik és miért beszélnek a papi ügynökökről?	336
Milyen reakciót vált ki bennünk, ha egy ügynökről tudomást szerzünk? ..	337

A szerzőről készült rendőri és ügynöki jelentések	339
Egy kispap élete a diktatúra „puhább” éveiben	344
Egy pap sorsa a diktatúra „puhább” éveiben.....	344
Rendőrségi és ügynöki jelentések a könyv szerzőjéről	349
Egy ügynöki adat a szerzőről	364
21. fejezet Püspökök a diktatúrában	374
A püspökök helyzetéről általában	374
Kétes püspöki nyilatkozatok – a kommunizmus éveiben	374
A katolikus püspökök helyzete 1964 előtt	376
„Valamit valamiért”	377
A püspökök helyzete 1964 után	379
Ha az ellenzék szembe mert szállni – az egyház miért nem?	385
Az egyházak vezetői között voltak különbségek	387
A 70-80-as évek püspökei és a kisközösségek	388
A püspökök többsége titokban helyeselte a kisközösségi munkát	389
Több püspök védelmébe vette a kisközösségi munkát.....	391
Hiányok és lehetőségek – a jövő távlatában.....	392
22. fejezet Beszélgetés Bíró Lászlóval és Sztrilich Ágnessel	395
Bíró püspök – a diktatúráról és az ifjúsági munkáról	395
Bíró püspök – a kor püspökeiről	398
Sztrilich Ágnes – a Társaságról és az „ügynök”-kérdéséről	403
23. fejezet Kiegészítő adatok Bulányi György történetéhez	409
Bulányi György véleménye a püspökökről.....	409
„Ezeknek a püspököknek nem engedelmességek”	410
Nemrég még „bajtársai”, hogyan láttuk Bulányi György elítélését?	413
Bulányi György elítélésének háttérétől	414
Bulányi György elítélése – a diktatúra terveiben	414
A főpapok többsége „kollaboráns” volt?	415
A Bokor elítélésének igazi okai	416
Néhány szó a nem katolikus tanításokról	418
Az egyházi illetékesek felelőssége	419
<i>Mit tud a 70-80-as évek egyházáról a történész?</i>	420
24. fejezet A kommunista dokumentumok torzításairól	422
A kommunisták a kompromittáló dokumentumokat megsemmisítették.....	423
A dokumentumok megsemmisítése	423
A dokumentumok hamisításai.....	424
A kommunisták álmodoztak – ez torzította ítéletüket	425
A Zsinat befolyásolásának terve	426
A diktatúra ellenség-főbiája – és a Vatikán	430
Az Egri Egyházmegye papságának állami megítélése.....	430
A szex a politikai rendőrség eszköztárában	432
Ki mint él, úgy ítélt	432
A szexuális kompromittálás.....	435
A szexuális szféra, mint kínzóeszköz.....	436
A szexuális vádak – tényként kezelése	437
Kitérő: a papság szexuális vétkeiről	439
25. fejezet Hol tartunk – merre menjünk?	440
Egyházunk helyzetéről általában.....	441
Az egyházak helyzetének alakulása a kommunizmus alatt	441
Az egyház helyzete az 1990-es társadalmi változások után	443
Az egyház torzulásai – a kommunizmus alatt	444
Egyházi önkritika – történelmi párhuzamok	445
A magyar egyház hibáinak megvallása.....	448
Tanuljunk bocsánatot kérni	451
A jelen – és a jövő útja	453
Az egyház mai küldetése – és az egység	453

A jövő építése	456
Névmutató	460
Bibliográfia	466
Rövidítések	475
Részletes tartalomjegyzék	479

A,Á

Aczél György	118, 242, 243, 270
Ács Ferenc vértanú	134
Ádám László	64
Adriányi Gábor	317, 327, 331, 332, 401
Agostino Casaroli érsek	76, 158, 168, 170, 194, 197, 209, 401
Alexandru Todea bíboros	141
Alszegehy Zoltán	426
Andorka Rudolf	88
András Imre	300
Antall József	276, 288
Antalóczy Lajos	204
Apor Vilmos vértanú püspök	126
Ari László	64
Asztalos János	32

B

Badalik Bertalan püspök	85, 116, 156, 306, 375
Bai László	358
Balás Béla püspök	177, 312, 313, 354, 412, 413, 416
Balassa Gyula	48
Bálint József	85
Bálint László	264, 370
Bálint Sándor	190
Balogh Gyula	205, 206, 216
Balogh József	204
Bangha Béla S.J.	21
Bánk József érsek	199, 316, 332, 333, 335, 351
Baranyai Árpád	243
Baranyai Jusztin vértanú	130
Bárd János püspök	84, 158
Bartha Tibor ref. püspök	237
Bay László	157
Bécsi László	214
Berán bíboros	38
Bereczky Albert ref. püspök	30, 150
Bereczky László	353
Beresztóczy Miklós	77, 100, 103, 182
Bergendy János vértanú	127
Bernardin Joseph érsek	175
Bíró László püspök	215, 260, 395
Blanckenstein Miklós	104, 210
Bódi Mária vértanú	127
Bodnár László	62
Bodocs Pál	64
Boga Alajos vértanú	140
Bogdánffy Szilárd püspök, vértanú	146
Bolváry Pál	175
Bordás Alfréd	359, 431
Boros Béla érsek	141, 145
Boross Péter	288
Borovi József	320
Bosák Nándor püspök	335

Boszik Pál vértanú	133, 150
Bögre Zsuzsa	255
Brenner János vértanú	135, 378, 423, 437
Brezanóczy Pál	57, 341, 380
Brusznay József	134
Brückner Ákos	335, 347
Bubnic Mihály	150
Bulányi György	85, 199, 209, 312, 354, 363, 392, 409, 417
Búzás József	115

C

Chiara Lubich	215, 217
Chira Sándor püspök, vértanú	148
Corneanu érsek	143
Czapik Gyula érsek	25, 156, 448
Czumbel Lajos	144

Cs

Csabay Péter	133
Csák György	208, 214, 216, 363
Csáki Tibor	205
Cseh Benjamin	176
Cselényi I. Gábor	353, 359
Csvincsik János	215, 216
Csonka Ferenc	175

D

Dániel Tibor vértanú	64, 65, 66
Danton	42
Darvas József	80
Debreczeni Sixtus vértanú	155, 326
Décsi Gyula	69, 70, 71, 72, 94
Dezséry László ev. püspök	30
Dinyés Lajos	47
Diószegi László	210
Dojcsán Ernő	309
Drachos János	131
Dudás Miklós püspök	146
Dúl Géza	204

E,É

Endrédi Vendel 92, 93, 132, 437

Endrey Mihály püspök	99, 157, 306
Engels	41, 425
Erdey Sándor	90
Esterházy János vértanú	148
Esterházy Pál	130
Esterházy Péter	188, 189

F

Fabián (Árpád) püspök	358
Farkas Endre vértanú	133

Farkas Ferenc	64
Farkas Mihály	87
Ferencz István	353
Fila Béla	353
Fokoláre Mozgalom	208, 210, 214, 217, 218, 363, 415
Földényi János	362
Frank Miklós	428
Freesz József vértanú	134
Friedrich István	133
Fuchs Gábor	141

G

Gaetano Minuta	218
Gajdásy Béla vértanú	
Gál Ferenc prof.	140
Gálszécsy András	265
Garasin Rudolf	87
Gáspár Gusztáv vértanú	134
Gémes Mihály	109
Gergely Jenő	122, 201, 431
Gerinczy Pál	146
Gerő Ernő	87
Glatz Ferenc	123, 196, 239, 386
Godó Mihály	140
Gojdics Péter püspök, vértanú	148
Golyák János	346
Gosztonyi Péter	107
Göncz Balázs	16, 305, 320, 365
Görgey Gábor	88
Grósz Károly	233, 235
Grósz József érsek	32, 53, 78, 96, 97, 112, 115, 116, 117, 132, 133, 150, 158, 375, 376, 378
Guzi Imre	64

Gy

Gyevai Péter	133
Gyökössy Endre	176
Györgypál Albert	146
Gyulay Endre püspök	234

H

Hagemann Frigyes	421
Hagyó Kovács Gyula	133
Hajdú Gabriella	148
Halász Ervin	156
Hamvas Endre püspök	33, 116, 117, 121, 169, 306
Harza Lajos vértanú	131
Hász Brokát	85
Haynau	114
Hegedüs Hajnalka vértanú	64, 65
Hentz József	298
Herling Jakab	155
Hetényi Varga Károly	125, 136, 425
Hevenesi János	363
Himmer Ágoston	66
Horváth Balázs	288

Horváth Ferenc	133
Horváth István	64, 151
Horváth Miklós	235
Horváth Richárd	100, 103, 105
Horváth Tamás	214
Hosszú Béla	64
Hruscsov	147
Hummel Kornél vértanú	126

I, Í

II. János Pál pápa	179, 201, 393, 453, 457
Ijjas József érsek	389, 399
Ion Iliescu	145
Ispánky Béla	131
Izsák Lajos	122

J

Jakab Antal püspök	141
Jakab Benjamin S.J. vértanú	134
Ján Hirka szlovák g.k. püspök	293
Ján Sokol szlovák érsek	292, 293
Jávorka Lajos	205, 210, 215
Jelenits István	292
Jerzy Popieluszko vértanú	135, 200

K

Kádár Béla	263
Kádár János	10, 72, 87, 94, 100, 102, 119, 179, 184
Kádár László érsek	210, 332, 335
Kahler Frigyes	16, 45, 185, 267, 273, 311, 364, 425, 436
Kállai Gyula	158
Kállay Emil	205, 210
Kalpagos János	100
Karaszek Ernő	66
Kassányi Jenő	16
Katona Nándor	177
Keglevich István	104
Kelety Géza	435
Kemenes Gábor	210
Kenedi János	372
Kenyeres Lajos vértanú	114, 135
Kerényi Lajos	354
Kerkay Jenő	436

Kertész Imre 188, 189

Kisberk Imre püspök	116, 123, 154, 306
Kiss János	329
Kiss Oszkár	328
Kiss Sándor	62
Kiss Szaléz vértanú	29, 62, 129
Kiszely Gábor	311, 317, 327, 331, 426
Koncz Lajos	109
Kondor Katalin	370
Könyáné dr. Kutrucz Katalin	288
Kós Károly	243

Kovács Ferenc	135
Kovács László	392, 417
Kovács Sándor püspök	306
Kovács Vince	123, 339, 379
Kölley György	129, 158, 307
Körmendy Szilveszter	286
Krizmán Ottó vértanú	62
Kun Béla	199

L

Lajos Balázs	141
Langhammer János	156
Legeza Pétert	135
Lékai László bíboros	237, 390
Lénárd Ödön	31, 104, 179, 307, 400, 424, 438
Lengyel Antal	309
Lenin	41, 113, 172
Lestyán Ferenc	141, 143
Lubac H. de	445
Luigi Poggi érsek	142
Lukács László	450
Lukács Pelbárt	129
Lukács Tamás	210
Luzsénszky S.J.	85

M

Maczalik Győző vértanú	141, 145
Mándoki György	309
Mandula József	362
Mándy Zoltán	202, 298, 335
Márfi Gyula érsek	135
Markó György	270
Marosi Izidor püspök	380, 381, 385
Márton Áron püspök	38, 104, 137, 145, 449
Márton Mózes vértanú	141
Martonyi László	263
Marx Károly	57
Máté János	103
Mécs Imre	289
Medgyessy Péter	263
Melocco János vértanú	132
Melocco Miklós	132
Mester István	426
Meszlényi Zoltán püspök, vértanú	54, 77, 131, 149, 306, 375
Miháczy József	309
Mihályfi Ernő	30
Mikla Pál vértanú	134
Miklós Imre	158, 197, 201, 234, 236, 431
Mindszenti László	115
Mindszenty József bíboros	25, 32, 33, 43, 48, 50, 51, 52, 62, 63, 67, 72, 73, 102, 109, 110, 130, 135, 150, 170, 183, 191, 234, 235, 236, 375, 376, 379, 401, 448, 449
Mócsy Imre	57, 85, 341, 343, 351, 354, 432
Molnár Béla	329
Molnár Gusztáv	152

Mórász Pál	155, 157
Musza Pál	90
Münnich Ferenc	47, 48

N

Nagy Imre	55, 72, 155, 232
Nagy Károly	204, 309
Nagy Lajos	264, 288, 300, 370
Németh Alajos	63
Németh László	335
Németh Miklós	236, 294, 332
Nógrádi László	263
Novák Rudolf	319

Ny

Nyikolaj Bergyajev	41
Nyíri Tamás	301, 358
Nyisztor Zoltán	100

O, Ó

Oetter György	134
Ohmüller Márton	151
Oloffson Placid	129
Olti Vilmos	72
Opalény Mihály	210, 353
Ordass Lajos ev. püspök	30, 150
Ormay Gusztáv	104, 105
Orosz Péter püspök, vértanú	148
Ortutay Gyula	48, 63

P

Pacha Ágoston püspök, vértanú	145
Pál Sándor	64
Pallagi Ferenc	423
Papp Ervin vértanú	132
Papp József Kelemen vértanú	134
Papp Kálmán püspök	99, 306
Paskai László bíboros	198, 234, 235, 236, 336, 392
Péter Gábor	53, 68, 83, 94
Péter János	291
Péterfalvi Attila	288
Péteri Zoltán	279
Pétery József püspök	33, 43, 57, 85, 155, 306
Pető János	432
Petru Groza	142
Pfeiffer János	105
Póka György püspök	310
Pokorni János	64
Polgár András	271
Potyondi Imre	105
Prohászka Ottokár püspök	21, 25, 43

R

Rabár Ferenc	263
Radó Polykarp	358
Rainer M. János	265, 288, 289, 422

Rajk László	52, 62
Rákosi Mátyás	10, 29, 47, 67, 84, 87, 96
Ratzinger Joseph (XVI Benedek pápa)	456, 457
Ravasz László ref. püspök	30, 150
Regnum Marianum	149, 173, 175, 187, 191, 192, 207, 209, 210, 215, 306, 388, 389, 396, 416
Regőczy István	55, 56, 339
Révai József	47, 81
Robespierre	42
Rogács Ferenc püspök	158
Roger Schutz	198, 199
Romvári István vértanú	132
Romza Tódor püspök, vértanú	38, 146, 423
Rudas Ede	151
Ruppert István	126
Ruszina Vilmos	309
Ruzsinszky József	64

S

Sándor Imre vértanú	140, 141
Sándor István vértanú	32, 64, 65, 173
Sarkadi Nagy Barna	235, 236
Sávai János	359
Scheffler János püspök, vértanú	144, 146
Schöner Alfréd főrabbi	237
Schwartz-Eggenhofer Artúr	306
Sebők Sándor	354
Serédi Jusztinián bíboros	25, 74
Shvoy Lajos püspök	33, 149, 306, 307, 375, 401
Silveszter Sándor	141
Sillye Jenő	192, 359
Slipy bíboros	38
Somogyi Sándor	345, 412, 416
Somogyvári Béla	135
Somos József	358
Sótányi Pál vértanú	133
Söveges Dávid	56
Stepinac bíboros	38
Steurer József vértanú	134

Sz

Szabó Csaba	16, 267, 288, 327, 328
Szabó Imre püspök	88, 113, 116, 149, 157, 306
Szabó János	309
Szabó József	177, 359
Szabó László	136
Szalay Alajos vértanú	127
Szántó Konrád	97, 107, 114, 125, 128, 129, 134
Széchenyi István	95
Szecsódi Péter	369
Szegedi László	419
Székely Dezső	176
Szell Kálmán	134
Szendi József érsek	233, 234, 235
Szennay András főapát	359
Szentjakoby István	353

Szerednyei János vértanú	128
Szitkei Károly	64
Szónyi László	108
Sztálin J. V.	39, 40, 41, 113, 147
Sztrilich Ágnes	260, 372, 395, 403

T

Tabódy István	57, 119, 158, 174, 181, 341
Tamás János	85
Téglássy Ferenc	88
Teleki Pál	133
Tildy Zoltán	109
Tímár Ágnes	178
Tomka Ágoston	353
Tomka Miklós	88
Tornyos Gergely vértanú	129
Tóth András	331
Tóth János	115
Tóth László vértanú	130
Tóth Pál	216, 217
Truhman elnök	72
Turchányi Albert	135
Turchányi Egon	109
Túróczy Zoltán	30

U,Ú

Udvardy József püspök	192
-----------------------	-----

V

Váczi Jenő	85
Vágh József	129
Vajda József püspök	309, 310
Vangel Imre	204, 353, 362
Várady József	340, 347, 348
Varga Ferenc	100
Varga György	64
Várhidy György	251
Várszegi Asztrik püspök	235
Vasil Hopko g.kat. szlovák püspök, vértanú	148
Végyvári Vazul	110
Vezér Ferenc vértanú	32, 53, 81, 132
Vid József vértanú	131
Virágh Ferenc	306
Visinszkij, A. J.	51
Vitai Attila	351
Vorosilov marsal	28

W

Werner Alajos	175, 177, 187
Wyzinsky bíboros	38, 142

Z

Zadravec István püspök	88
Zakar András	31, 130
Zana Albert vértanú	64, 66, 173
Zatykó László	392

Zaveczy Iván vértanú.....	133	Zs	
Zaveczy Ottó.....	133	Zsedely Gyula.....	64
Zöldi Sándor.....	94		

- ¹ Magyar Hírlap, 2002. szept.30; Népszabadság 2002.szept. 3, szept. 28, 2002. nov.3 stb. stb. vö. Népszava 2003. márc. 17, Magyar Hírlap 2003. márc. 11. stb.stb.
- ² 2004 decemberében, a baloldali sajtóorgánukon napokon belül az egyházi ügynökök feldobott vádjával foglalkoztak. Budapesti Reggel dec. 9; Népszava dec. 10.-én két írásban is; Vasárnapi Hírek dec. 12; Népszava dec. 13; több rádiós és televíziós csatorna.
- ³ Ilyen témát érint egyik könyve: **Tomka Ferenc: Intézmény és karizma az egyházban, Budapest. MÁK 1997³**
- ⁴ Akár az Ungarisches Kirchensoziologisches Institut (Magyar Egyházsociológiai Intézet) munkatársai számára, akár egyéb egyházi-teológiai európai fórumokon, amelynek éveken át tagja voltam.
- ⁵ Vö. **Tomka Ferenc: A magyar katolikus hitélet és lelkipásztorkodás, In Magyar Katolikus Almanach 1984. 578-619;** valamint a Teológia , a Vigília és a Szolgálat számos cikkében, továbbá a Diakonia/Seelsorger néhány cikkében.
- ⁶ Vö. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti levéltára 5 dossziét őriz, amelyek Rómában tanuló ösztöndíjasok jelentéseit tartalmazzák. ÁBTL Mt 332/1; Mt 567/1-2; Mt-59/1; Mt 73/1; M-35493
- ⁷ A Kommunista Párt e korban Magyar Demokrata Párt (MDP) nevet viseli. Könyvünk népszerűsítő céljából következően, az áttekinthetőség kedvéért, a Kommunista Párt megnevezést használjuk.
- ⁸ **Szerencsés Károly: A kékcédulás hadművelet. Választások Magyarországon 1947. Bp. IKVA 1992.**
- ⁹ vö. **Romsics Ignác: Magyarország története a XX. Században, Bp. 2004³, Osiris, 337**
- ¹⁰ vö. **Póka György: Az egyházközségek és egyesületek, in Magyar Katolikus Almanach II. Bp. SZIT. 1988. 275-290;** vö. **Katolikus Agrárfjúsági mozgalmak i.m.292-323**
- ¹¹ **Gergely Jenő, Kardos József, Rottler Ferenc: Az egyházak Magyarországon. Budapest, 1997, Korona. 227-235. Vö: Barcza József, Dienes Dénes (szerk.): A magyarországi református egyház története 1918-1990. Sárospatak, 1999. Mirák Katalin (szerk.): Nem voltam egyedül – Beszélgetések az evangélikus közelmúltról, Budapest, I. 1995. II. 1999. Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség**
- ¹² Az Actio Catholica a magyar egyesületi, mozgalmi és egyházközségi élet legfőbb összefogója volt: koordinálta az országos vallásos társulatoknak, valamint a minden egyházközségben működő szak-csoportoknak. Vö. **Póka Gy i.m 278k.**
- ¹³ **Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944 után. i.h. 14**
- ¹⁴ **A kommunizmus fekete könyve, Bp. Nagyvilág Kiadó 2000.**
- ¹⁵ **Josef Hal’ko: A csehszlovák szakadár Katolikus Akció. Kommunista kísérlet a katolikus egyház nemzeti egyházzá formálására Csehszlovákiában, Doktori disszertáció 1999. Szent Kereszt Pápai Egyetem Teológiai Kar, Esztergom-Piliscsaba, PPKE Bölcsészettudományi Kar Nyugati Szláv Kulturális Kutatócsoport, 2004. Vö. Fejérdy András: Egyházpolitikai modellkísérlet Csehszlovákiában (1949). In Távlatok 2004/4, 527-529.**
- ¹⁶ Vö. **Lestyán Ferenc: Erdélyi Szibéria i.m. 191k.**
- ¹⁷ ÁBTL 0-14.963/1 „Canale sorozat”; - vö. **Kiszely Állambiztonság 106.** A témára visszatérünk a III/III-as kérdéssel kapcsolatban.
- ¹⁸ A dokumentumot, annak taktikai részleteit, valamint egyéb hasonló dokumentumokat ismertet **Puskás László: Romzsa Tódorról szóló művében i.m. 175-183**
- ¹⁹ A kommunizmus „álmodozásairól” könyvünk V. részében részletesen szólunk.
- ²⁰ ÁBTL 0-14.963/1 „Canale sorozat”; - vö. **Kiszely Állambiztonság 109**
- ²¹ A témához vö. **Szántó Konrád: A katolikus egyház története II. 592-608.** Jó összefoglalása a témának: **Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944 után. Budapest 1991. MTA Történettudományi Intézet; Gergely Jenő, Kardos József, Rottler Ferenc: Az egyházak Magyarországon. Budapest, 1997, Korona.218-221.**
- ²² Vö.**Szántó Konrád: A katolikus egyház története II. 596 k; Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944 után. i.h. 7-8**
- ²³ A témáról áttekintést ad **Szántó Konrád: A katolikus egyház története II. 601-608; Póka György: Az egyházközségek és egyesületek. In Magyar Katolikus Almanach II. i.m. 285-288**
- ²⁴ Schlachta Margit, a Szociális Testvérek Társaságának alapítója volt az első női képviselő Magyarországon. Nőmozgalma a szegényebb nők felkarolásának és jogainak leghatékonyabb védelmezője volt.

- ²⁵ Voltak ugyan felelős keresztények, akik rámutattak a kommunista eszmék pozitívumaira. Pl. Hunya Dániel, a kor egyik nagy lelki mestere, ismételten szólt arról, hogy vegyük észre a kommunizmus értékeit: azt, hogy meg akarja szüntetni az emberek közötti egyenlőtlenséget és a kizsákmányolást, s ezt céltudatos tervszerűséggel és áldozatvállalással teszi, amelyben tanulhatunk is tőlük. Hasonló értékeket fedezett fel P. Kerkai a kommunistákban, s ezek alapján a velük való együttműködést remélte. (Vö. **Szabó Ferenc (szerk): Kortárs magyar jezsuiták/2. Budapest, 1992, Jézus Társasága. 32-33, 61-62**) de a közhangulatot nem ez jellemezte.
- ²⁶ Czapiak Gyula mellett állt több kérdésben Bánáss László veszprémi püspök, Szántay-Szémán István miskolci apostoli adminisztrátor, és bizonyos esetekben e szárny véleményét képviselte Grósz érsek is. Sokan voltak, akik kérdésesnek tartották a bíboros hajthatatlanságát. 1945-ben Mindszenty Józsefnek összeütközésbe került a Kalot vezetőivel, illetve Kerkai páterrel is, mert az, hatalmas egyesülete fenntartásának érdekében, kereste a „békés együttélés” lehetőségét, és belépett a MIOT-ba (Magyar Ifjúság Országos Tanácsa), amely ifjúsági fedőszervek tünt, de – azóta nyilvánvalóvá lett – moszkvai irányítás alatt jött létre. Vö. **Szabó Ferenc (szerk): Kortárs magyar jezsuiták/2. i.m. 60-61.**
- ²⁷ **Romsics Ignác: Magyarország története a XX. Században, Bp, Osiris³ 2004; (Szerk.) Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos: 20. századi magyar történelem 1900-1994 Bp. 2001². (Egyetemi tankönyv) (Korona).** Vö. A társadalomtudománnyal foglalkozók ide vágó kötetét: **Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében, Bp. Osiris 2001.**– Hasonlóan nem tudhatunk meg semmit e kérdésről a középiskolák számára írt legjobb történelemtankönyvekből sem. Mint pl. **Herber Attila, Martos Ida, Moss László, Tisza László hat kötetes “Történelem” c. sorozatának 6., a XX. századdal foglalkozó kötetéből. (Bp. Reáltanoda Alapítvány. 2000³)**
- ²⁸ Kivéve Valuch Tibor társadalomtörténeti kötete, amely röviden vázolja az egyház-üldözés eseményeit, valamint – a nem tankönyvek közül – **Glatz Ferenc: A magyarok krónikája c. népszerűsítő kötete.**
- ²⁹ **Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos (Szerk.) 20. századi magyar történelem 1900-1994 (Egyetemi tankönyv) Bp. Korona 2001², 241-242**
- ³⁰ **Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos (Szerk.) i.m. 216**
- ³¹ **Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos (Szerk.) i.m. 225**
- ³² **Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében, Bp. 2001 Osiris. 270**
- ³³ **. Engels F.: Anti-Dühring, Bp. 1963. 310. vö.: Nyíri Tamás: A filozófiai gondolkodás fejlődése, 381-395)**
- ³⁴ **V.I. Lenin Összes művei 31. kötet 94. o. (Bp. 1949, 53)**
- ³⁵ vö. **Courtois S. stb. A kommunizmus fekete könyve Bp. 2000. 12.**
- ³⁶ A francia forradalom és egyházüldözés történetét dolgozza fel, ifjúság számára **W. Hünnermann: A vérpad árnyékában c. könyve, Bp. Ecclesia. 1996.**
- ³⁷ Vö. **Nyíri T. i.m. 395-397; Tomka F. Találkozás a kereszténységgel, Bp. 2001³, 11-30.**
- ³⁸ **Gergely Jenő: A püspöki konferenciák tanácskozásai. A magyar katolikus püspökök konferenciáinak jegyzőkönyveiből 1919-1944. Budapest, Gondolat, 1944. 75.**
- ³⁹ vö. **Mindszenty Emlékirataim 95-96**
- ⁴⁰ „Az államnak elsősorban az alsóbb osztályokra és a szegénysorúakra kell tekintettel lennie. A gazdagok amúgy is körül vannak véve saját védőbástyáikkal” – írja az 1891-es dokumentum (RN 28-29). Kétségtelen, az egyház szociális tanításában erős fejlődés is található az elv felé: „hogy a föld javai elsősorban minden emberé, s nem a gazdagoké. Senkinek sem szabad a maga kizárólagos használatára fenntartania, szükségleteit meghaladó javakat akkor, amikor a többiek még a szükséges létminimummal sem rendelkeznek” (QA 44-46; Populorum Progressio 22-23) – vö. **Az egyház társadalmi tanítása (Szerk. Golyák J.-Tomka M.) Bp. SZIT**
- ⁴¹ vö. **Virányi Ottó: A katolikus egyház karitatív tevékenysége. in Magyar Katolikus Almanach II. Bp. SZIT. 1988. 331**
- ⁴² vö. **Póka György: Az egyházközségek és egyesületek, in Magyar Katolikus Almanach II. Bp. SZIT. 1988. 275-290; vö. Katolikus Agrárfjúsági mozgalmak i.m.292-323.**
- ⁴³ A bizottság jelentéseit lásd: **Kahler Frigyes: Joghatal Magyarországon 1945-1989, Bp. 1993. Ugyanó: Szemtől szembe a múlttal, Bp 2000.; Zinner T. jelentése: Törvénytelen szocializmus (Szerk. Révai Valéria) Bp. 1991;** A jogász albizottság vezetőjének, Földvári Józsefnek jelentése az 1945-62 közötti koncepciók perekről. Bp. én. - Fejezetünkben különösen Kahler F. és Kiszely G. kötetekre támaszkodunk: **Kahler F: III/IIIas történelmi olvasókönyv Bp. 2001; Kiszely G.: ÁVH, egy terrorszervezet története, Bp. 2000.**
- ⁴⁴ **Földes Margit: A Szövetséges Ellenőrző Bizottság Magyarországon. Bp. IVA 1995. 25**
- ⁴⁵ hiszen a szovjet csapatok akkor is hazánkban voltak, és itt voltak 1989-ig!
- ⁴⁶ Az 1945ös nemzetgyűlési választáson a kommunisták eredménye 16,95 %, 1947-ben 22,3 %
- ⁴⁷ Az Ideiglenes Kormány rendelete a népbíráskodásról 6; vö. **Kiszely AVH 22-23**

- ⁴⁸ Péter Gábornak az ÁVH véreskezű vezetőjének megmaradt beszámolója szerint: a törvényszék elé állítottak elleni vádakot besúgásokra, névtelen feljelentésekre alapozták. S ha a vádlott nem tudta bizonyítani az ellenkezőjét, a vádat ténynek vették. vö. i.m.23
- ⁴⁹ **Kiszely G. ÁVH 52**
- ⁵⁰ 1946 évi VII. tc.
- ⁵¹ **Vö. Cseh Gergő B: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata 1945-1990. In: Trezor 1 – a Történeti Hivatal Évkönyve 1999. 73-90**
- ⁵² Péter Gábor TH V-150-339 – id. **Kiszely G. I. 53.** **Vö. Cseh Gergő B: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata 1945-1990. In: Trezor 1 – a Történeti Hivatal Évkönyve 1999. 73-90**
- ⁵³ Szabad Nép, 1946 júl. 22 – vö. **Kahler F. III/III-as történelmi olvasókönyv, I, 25.**
- ⁵⁴ **Kahler Frigyes i.m. I, 37k**
- ⁵⁵ 1946.I.tc. kimondja: „Az állampolgárok elidegeníthetetlen joga: a személyes szabadsághoz való jog... a vélemény szabad nyilvánítása, a vallás szabad gyakorlása... az egyesülés és gyülekezési jog..” A kommunisták 2 év múlva éretnek látják a helyzetet, hogy mindezeket felrúgják: az összes nem kommunista pártok vezetőit elüldözzék vagy lefogják, minden nem kommunista egyesületet betiltsanak stb.
- ⁵⁶ A katolikus sajtó és az Új Ember újság 50-es éveiről és kézbe vételéről ír **Szeghalmi Elemér: A magyar valóság kálváriáján címmel, Budapest SZIT 2003.** (Ez, a szerző témába vágó írásainak gyűjteménye)
- ⁵⁷ vö. **Kiszely G. AVH 105 k.**
- ⁵⁸ MOL 276 f. 65/359. ö.e. vö. **Kiszely G. I ÁVH. i.m. 105-107**
- ⁵⁹ **Kahler F. i.m. I. 41 k.**
- ⁶⁰ MOL 276 f. 52. 4. ö.e. vö. **Kiszely G. i.m.108**
- ⁶¹ ABTL V-1500019/1 Farkas Mihály 149.l. - In **Szabó Cs. i.m. 27**
- ⁶² e szavakat idéztük már Révai Józseftől, a párt főideológusától – Id. **Szakács-Zinner: A háború megváltozott természete Bp. 1997 45-47;** vö. **Zinner T.: Törvénytelen szocializmus, Bp. 1991.**
- ⁶³ E sorok szerzője – sokakkal együtt – még a 60-as években és azután is jól ismerte az un. „00-ás” perek fogalmát. Közismert fogalom volt. Vallásos ismerőseink pere is ilyenek voltak. Ezekben a bíró megkapta, hogy mit kell ítélnie, és a kirendelt ügyvéd is, hogy mit kell mondania.
- ⁶⁴ A Történész-Jogász Vegyesbizottság jelentései: **Kahler Frigyes: Joghalál Magyarországon 1945-1989, Bp., 1993. Zinner T. jelentése: Törvénytelen szocializmus (Szerk. Révai Valéria) Bp. 1991;** A jogász albizottság vezetőjének, Földvári Józsefnek jelentése az 1945-62 közötti koncepciós perekről. Bp. én.
- ⁶⁵ A Rajk per összefoglalása és jegyzőkönyvi anyaga különböző helyeken megjelent. Pl. **Kiszely G. ÁVH 154-214**
- ⁶⁶ **Vö. Szántó Konrád: A meggyilkolt katolikus papok kálváriája, 66-67; Fehérvári: Börtönvilág, i.m. 89-90; Salacz Gábor: A magyar katolikus egyház tizenhét esztendeje 1948-1964. München 1988; Jámbor Ottó: Grósz érsek koncepciós pere. Belügyi Szemle 1990/3**
- ⁶⁷ **Vö. pl. Kahler Frigyes: III/III-as olvasókönyv, I. Budapest (Kairosz) 2001, 37.k.**
- ⁶⁸ **Fehérvári I.: Börtönvilág Magyarországon, Bp. 1990. 58.**
- ⁶⁹ A korabeli sajtóban – a koncepciós perekre jellemző szabályok szerint - különféle megokolások jelentek meg a csoport kivégzéséről, illetve internálásáról. Egyes részletek máig sem tisztáztak. (Vö. **Orbán Gy. A katolikus papok békemegzsalma, Bp. METEM. 2001. 38.k .** Vö. Kiszly
- ⁷⁰ vö. **Kiszely G.: ÁVH, egy terrorszervezet története, Bp. Korona, 2000, 103.k.**
- ⁷¹ **Mindszenty J. i.m. 60**
- ⁷² **Német Alajos: Papok a rács mögött, Budapest SZT, 1991**
- ⁷³ vö. **Mészáros István: Devictus vincit, Bp. SZIT, 2002. 56.k.**
- ⁷⁴ vö. Egy oldalnyi megemlékezés található a történekről **Szántó Konrád: A meggyilkolt katolikus papok kálváriája, Budapest (Mécses) 1991. c. kötetben;** Vö. **Fehérvári István: Börtönvilág Magyarországon 1945-1956. Budapest 1990 (Magyar Politikai Foglyok Szövetségének kiadása), 108 ; Ispánky Béla: Az évszázad pere, Toronto 1987, 530 stb.**
- ⁷⁵ Vö. ABTL – 3.1.9. – V – 103455/1,4
- ⁷⁶ ÁVO és ÁVH. A politikai rendőrség a kommunizmus erőszakszervezete volt. Neve 1946 októberétől ÁVO – pontosan: a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya. A rettegett szervezet tagjait a köznyelv egyszerűen ávós-nak nevezi. A szervezet neve 1948 szeptemberétől: A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága – ÁVH. A szervezet tagjait nevezik ÁVH-soknak is, de a köznyelv általában inkább az ávós nevet használta. Vö. **Kiszely G. i.m. 52, 76**
- ⁷⁷ ABTL-3.1.9.- V – 96727/2
- ⁷⁸ **Dankó László: A Magyar katolikus egyház 1945-től napjainkig. In Somorjai Ádám, Zombori István (szerk.): A katolikus egyház Magyarországon. Budapest, Ecclesia Sancta, 1991. 77.**

- ⁷⁹ „Összefoglaló a Mindszenty József és társai bűnyügyében lefolytatott perújítási nyomozás megállapításairól” 1990. VI. 10. (Ezentúl: Összefoglaló) – Idézi Kiszely ÁEH, 109-110. - Az Összefoglaló érdekes adatokat szolgáltat, noha a szakértők súlyosan bírálják, mert sok esetben a diktatúrának, vagy a perben terrorista kínzóként szereplőknek érdekeit, védelmét képviseli. (vö. i.m. 148) – Vö. a témához: **Gergely J. Izsák L.: A Mindszenty per. Debrecen 1989; Balogh Margit: Mindszenty József, Budapest (Elektra) 2002; Kahler F. A főcsapás iránya Esztergom – Mindszenty bíboros pere (Don Bosco) 1998; Orbán József: i.m. 46-55; Mészáros István: Mindszenty-mozaik, Ecclesia, 2002; Mindszenty hercegprímás szentbeszédei: Egyházam és hazám I-III Bp. (Sz.Gellért) 1997; Gergely Jenő: A Mindszenty per Kossuth 2001.**
- ⁸⁰ Kádár János, 1948-1950 belügyminiszter, a koncepciók perének társvégrehajtója
- ⁸¹ MOL 276 f. 68/102. ö.e.; 67/215.ö.e stb.. vö. **Kiszely i.m. 109-137**
- ⁸² Péter Gábor az ÁVO vezetője, Mindszenty kínzásának személyes vezetője. MOL 276 f.62/215 ö.e. – **i.m. 112.**
- ⁸³ A demokrácia megdöntésével a „hóhérvény” értelmében mindenki vádolható, aki kritizálja a kommunista rendszert. Ezt a bíboros valóban megtette. S mivel természetszerű kapcsolata volt külföldi követekkel, könnyen lehetett igazolni, hogy elóttük is tett elmarasztaló megjegyzéseket a rendszerről.
- ⁸⁴ Összefoglaló 22; MOL 276 f. 65/356. ö.e. – i.m. 123-125
- ⁸⁵ vö. **Emlékirataim 260-63; Virányi Ottó: A katolikus egyház karitatív tevékenysége, in Magyar Katolikus Almanach II. Bp. 1988. 327-28.**
- ⁸⁶ vö. Beszámol erről a bíboros is: **Mindszenty József: Emlékirataim, Bp. 272-76**
- ⁸⁷ **i.m. 235-6**
- ⁸⁸ **Emlékirataim 240-42**
- ⁸⁹ **i.m. 238**
- ⁹⁰ **i.m. 247-248**
- ⁹¹ **i.m. 255**
- ⁹² **i.m. 285**
- ⁹³ **i.m. 266**
- ⁹⁴ **i.m. 270**
- ⁹⁵ **i.m. 319**
- ⁹⁶ **Emlékirataim 318.**
- ⁹⁷ **Összefoglaló 23.** Hozzáfűzik ugyan: Nem zárható ki, hogy az őrzéssel megbízott személyek a főpapot megütötték vagy megrúgták, ezt azonban nem a vallomás megtétele érdekében tették.” Érdekes az erőszaknak ez a letagadása, miközben más okiratok bőven igazolják az erőszak alkalmazását az ÁVH keretében. Vö. **Kiszely i.m. 135, 151,161, 163, 172 stb.**
- ⁹⁸ **Mészáros István: Mindszenty bíboros, a lelkipásztor főpap. Budapest (Artemis), 1990. Mészáros István: A hazai történettudomány 1949-1992 közötti Mindszenty-képe, Esztergom 1992; Balogh Margit: Mindszenty József, Budapest (Elektra) 2002; Kahler F. A főcsapás iránya Esztergom – Mindszenty bíboros pere (Don Bosco) 1998; Mészáros István: Mindszenty-mozaik Bp. (Ecclesia) 2002; Mindszenty hercegprímás szentbeszédei: Egyházam és hazám I-III Bp. (Sz.Gellért) 1997; Gergely Jenő: A Mindszenty per. Bp. Kossuth 2001.** (Gergely Jenő a kommunizmus bukása előtt írt könyveiben a kommunista szemléletnek megfelelően ítéli meg az egyházat és Mindszentyt pl. **A katolikus Egyház Magyarországon 1944-1971, Budapest 1985; ugyanó: A politikai katolicizmus Magyarországon 1890-1950. Bp. 1977 stb.)**
- ⁹⁹ vö. **Mindszenty J: Emlékirataim i.m. 199-201**
- ¹⁰⁰ Idézve Kovács István beszámolójából: Új Ember 2004. I. 4.
- ¹⁰¹ **Mindszenty József: Emlékirataim, Budapest 1989⁴, 294. old.**
- ¹⁰² Vö. **Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország, Bp. Kairosz, 2004.**
- ¹⁰³ A történetekkel kapcsolatos legújabb kutatásokról beszámol Patrubányi Miklós, a Magyarok Világszövetségének elnöke. Ő 2003 őszén, Amerikában beszélgetett a téma kutatóival, illetve annak legjelentősebb amerikai, magyar kiadónak vezetőivel, amely – egy időben az amerikai angol kiadással – magyarul megjelentette az Emlékiratokat. Ők személyesen érintve voltak, amikor az angol kiadást bezúzták. S erről évtizedeken át Nyugaton is hallgatni kellett. Vö. Erdélyi Napló 2003. XII. 3
- ¹⁰⁴ MOL 276. f. 65/352. ö. e. – v.ö. **Balogh Margit – Szabó Csaba: A Grósz-per, Bp. Kossuth 2002.** c kötete ismerteti a per anyagát, a kihallgatási és tárgyalási jegyzőkönyveket, sőt a börtönben beépített besúgók jelentéseit is az elítéltekről (utóbbiak a Történeti Hivatalban találhatóak).
- ¹⁰⁵ Egri Érseki Levéltár, Czapik-hagyaték. Vö. **Balogh Margit: Szabdlábon fogolyként, Vigilia. 2000/6**
- ¹⁰⁶ MOL 276. f. 52/12. ö.e. - **A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének... fontosabb határozatai. Bp. Szikra. 1951. 163-167.** Vö. **Szabó Csaba: A Grósz per... i.m. 45**
- ¹⁰⁷ A kommunista párt ebben a korban Magyar Demokrata Pártnak MDP nevezni magát.

- 108 vö. pl. **Gergely J. 1950-es egyezmény. A szerzetesrendek feloszlata Magyarországon. Bp. Vigília. 1990. 38-39 stb.**
- 109 vö. **Gergely J. i.m.**
- 110 vö. **Szabó Csaba (Szerk.) A Grósz-per előkészítése 1952. Budapest (Osiris) 2001**
- 111 Ez a szó, kertetelés nélkül, így szerepel a jegyzőkönyvben: azaz vegyíteni kell, a koncepció szándéka szerint sokféle egyházi embert. Az igazság nem érdekes. vö. PI A. 276. 54/142. ö.e. 3-9. – in **Kahler i.m 44**
- 112 PI. A. 276.f. 54/152. ö.e. – vö. **Szabó i.m. 20-27 .**
- 113 PI. A. 276.f. 54/152. ö.e..
- 114 PI. i.h.
- 115 vö. **Salacz G.:A magyar katolikus egyház tizenhét esztendeje 1948-64 München 1988. 104; Jámbor Ottó: Grósz érsek koncepcióis pere. Belügyi Szemle. 1990. 3. Szántó K. Meggyilkolt katolikus papok... 60-63**
- 116 PI i.h. - vö. **Grósz József és társai bűnpere. Bp. Szikra 1951. 7.**
- 117 **Szabó Csaba: A Grósz per előkészítése 1951. Budapest, 2001, Osiris-Budapest Főváros Levéltára**
- 118 A jelentés részleteket vö. **Szabó Csaba: A Grósz per i.m. 185, 198, 213, 209, 215, 224, 235, 253**
- 119 **ABTL V-105752/1-6. vö. Szabó Csaba A Grósz per i.m. 240-252**
- 120 **I.m. 319**
- 121 **Szabó Csaba A Grósz per. 328**
- 122 **MOL V/1.15 – Id. Köpeczi Bócz E. 187**
- 123 **MOL – vö. Köpeczi Bócz E. 182-183**
- 124 **Vö. Szabó Csaba: Egyházügyi hangulatjelentések i.m.**
- 125 **Szántó Konrád: Az egyházügyi hivatal titkai, Mécses. 1990 c. kötete áttekintést ad a témáról. Újabb kutatásokat összefoglalja: Köpeczi Bócz Edit: Az Állami Egyházügyi Hivatal tevékenysége. Budapest, 2004. Akadémia. Vö. Szabó Csaba: A katolikus egyház állami ellenőrzése és korlátozása az ötvenes években. Valóság 2002. január.**
- 126 vö. **MOL M-KS-276-54/372.ö.e. – id: Grósz András: A klerikális reakció és az ÁEH. in Archivnet – Archivum 4. évf. 3. szám.**
- 127 **MOL XIX-A-21-d 00720/1959 (1.d.) – idézve: Köpeczi Bócz Edit i.m. 28**
- 128 **Szántó K. Az egyházügyi hivatal titkai i.m. 37-38**
- 129 **Szántó Konrád: A kommunizmusnak sem sikerült. i.m. 71.**
- 130 **Orbán J. Gy.: Katolikus papok békemozgalma Magyarországon 1950-1956. Budapest, METEM 2001. Az újabb dokumentumokra még nem támaszkodó írás: Pál József: Békepapok, Bp. Egyházfórum 1995. A letűnt rendszer szellemét tükrözi pl. **Bíró Imre: A Katolikus Papi Békemozgalom, in Magyar Katolikus Almanach II. Bp. 1988. 109-21;** A diktatúra szellemében ír a mozgalomról **Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon. Bp. 1985.****
- 131 **Orbán I.m.**
- 132 **Bindes F.-Német L.: Ha engem üldöztek. Válogatott dokumentumok a győri egyházmegye életéből 1945-66. Bp. 1991, 265-66; Idézve Orbán Gy. uo.141**
- 133 **Horváth-Közi J.: Rafinált vallásüldözés Magyarországon, München 1980,27. Idézve uo. 104-105**
- 134 **Orbán Gy. i.m. 100 k.**
- 135 **I. h. 113-117**
- 136 **226.f. 54.cs. 109. – id. Orbán Gy. 109**
- 137 **Párttörténet Intézet Archivuma 276.f. 65.cs. 359. id. Orbán Gy. 111.**
- 138 **Lénárd Ödön: Erő az erőtlenségben, Bp. MÁK 1996**
- 139 **A rendszert fenntartó testületek számával kapcsolatban vö. Kiszely i.m. 271 stb.**
- 140 **vö. Orbán J.Gy. i.m 164.k.**
- 141 **Ezzel a címmel jelent meg egy közismert áttekintés a kommunista diktatúra alatti hazai helyzetről. Fehérváry István: Börtönvilág Magyarországon 1945-1956, Mapofosz Kiadása, Bp. 1990. - A cím utal az egész ország helyzetére e korban, s egyben a kommunista börtönviszonyokra is. Találó volta miatt választottam a fejezet címéül.**
- 142 **Vö. Havasy Gyula i.m 179-84**
- 143 **Vö. Bank Barbara: Az internálások és kitelepítések dokumentumai. In Az átmenet évkönyve 2003. Budapest, 2003. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. 107-131**
- 144 **Vö. Desewffy Tibor-Szántó András: "Kitörő éberséggel" (A budapesti kitelepítések hiteles története) Bp. (Lap és Könyvkiadó) 1989. 9.**

- 145 Vö. Závoda Pál: Kulákrés, Bp. Művelődéskutató Intézet) 1986. 92., 49., 95-110.; vö. Pető Iván-Szakács Gábor: A hazai gazdaság négy évtizedének története 1945-1985. Bp. Közgazdasági és Jogi K. 1985. 24.; Nagy József: A kulákkérdés és megoldása az 1948-53 években. In: Múltunk. 1999/3
- 146 vö. Desewffy Tibor-Szántó András i.m. 10-11. Levéltári forrásokat lásd ott!
- 147 vö. i.m.12-13
- 148 Ember Mária: Hortobágy, szociális tábor 1952-53, Forrás, 1981. XIII.évf. 6.sz.; Ugyanó: Tábor a pusztában, Csongrád megyei TESZÖV 1985. Vö. Gulyás Gyula és János filmje: Törvénysértés nélkül, Filmszociográfia a hortobágyi munkatáborokról. Balázs Béla Stúdió, Bp.; Desewffy Tibor-Szántó András i.m.13.
- 149 Varga László:A magyarországi kényszermunkarendszer jogi vonatkozásai. New York. Magyar Nemzeti Bizottmány 1954. vö. Desewffy Tibor-Szántó András i.m. 14. Figyelemreméltó, hogy a téma kutatását hazánkban is jóval a politikai fordulat előtt megkezdték, amint erre előző jegyzetünk is utal, és a Desewffy Tibor-Szántó András idézett művének számos forrásmunkája igazolja. vö. Görbedi Miklós: 1020 nap az őrtornyok árnyékában. A tiszalöki hadifogolytábor története. Tiszalöki Költségvetési Üzem. Tiszalök. 1989. Hornyák Tibor: Rémuralom Magyarországon. Bp. 1997-97. Magánkiadás
- 150 vö. Erdey Sándor: A recski tábor rabjai, Bp. (Püski) 2002⁸; Desewffy Tibor-Szántó András 1989-ben megjelent műve az addig elérhető adatok alapján még csak 150-200.000-re teszi ezt a számot: i.m. 16.
- 151 A Gulág szovjet internálótábor rendszeréről vö.: Krausz Tamás (Szerk.) Gulág - a szovjet táborrendszer története, Bp. Pannonica 2001; Solzsenyicin Alexander: A Gulág-szigetcsoport I-III. 1918-1956. Budapest, 1993.
- 152 A MDP legfőbb vezetői
- 153 Vö. Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században, Bp. 2004. Osiris., 345)
- 154 Bank Barbara: Az internálás és kitelepítés dokumentumai In: Az átmenet évkönyve 2003. i.m. 107-130; Desewffy Tibor-Szántó András i.m. 16. A kitelepítettek számának változó adatairól vö. 210-11.o.
- 155 Szabad Nép 1951. június 17., s egyéb újságok hasonlóan.
- 156 Rátkai András: A volt magyar uralkodó osztályok, História 1981. III.évf.; Desewffy Tibor-Szántó András i.m.102k. 114-117.
- 157 Gyökössy Endre: Isten öreg bojtárjának vallomásai, Bp. Sz.Gellért, 2003, 9, 91
- 158 Andorka professzor és Görgey Gábor kitelepítésről szóló beszámolóit olvashatóak a **Kitörő éberséggel** c. kötetben. - A kitelepítések történetét sok film, napló, regényes visszaemlékezés is megőrökíti. Pl. Pallavicini-Andrássy Borbála Kitelepítési és 56-os naplója, Budapest, Gondolat 1990; Jeszenszki Iván: Kitelepítettek, Bp. (Pro Memoria) 1998²
- 159 vö. Schneider Vencel: Zdravec István püspök meghurcolása, in: „Te meztelen Krisztus hol hagytad az inged?” i.m. 31-67
- 160 Faludy György Recsket megjárt költő: Pokolbeli víg napjaim, Bp. 1987 (németül, angolul is megjelent); Sztáray Zoltán: A recski kényszermunkatábor, in Új Látóhatár, München XXX/3-4.; Zinner Tibor: A magyar GULAG hátteréről. In: Belügyi Szemle Bp. 1990/4
- 161 Erdey Sándor: A recski tábor rabjai. Püski.
- 162 i.m.10; vö. 117, 120-21
- 163 i.m. 226
- 164 i.m. 178k.
- 165 Fehérváry István: Börtönvilág Magyarországon, Bp. (Mapofosz) 1990. 140-140; 181-183
- 166 vö. 164k, 171k, 183, 231. stb.
- 167 vö. Schneider Vencel: Zdravec István püspök meghurcolása, in: „Te meztelen Krisztus, hol hagytad az inged?” i.m. 37
- 168 Számos, írásunkban bemutatott, pap vagy keresztény rab és vértanú is az emberség példája volt a börtönben. De egy-egy emberséges rabtartóról is beszámol maga Mindszenty bíboros vagy Márton Áron, és többüket említi **A recski tábor rabjai** c. kötet: vö. i.m. 9-10, 179, 180, 182-3
- 169 vö. Erdey i.m. 178-9, 182-3, 296
- 170 vö. Schneider V. i.m. 37
- 171 Endrédi Vendel - fogságának hiteles története, Sopron 2002 (Szent Benedek Idősek Háza Alapítvány kiadása) 21,29; vö. Endrédi Vendel, in: Elmer István: Börtönkereszt, Bp. (METEM) 1994, 47-60; vö. Hetényi V. Károly: Szerzetesek a horogkereszt és a vöröscsillag árnyékában, I. 208
- 172 Kiderítették Kádár Jánosról, hogy kettős ügynök volt: nemcsak a kommunistáknak, hanem - egy letartóztatása és megfenyegetése hatására - a Horthy rendszernek is dolgozott, írja Erdey Sándor könyve, 109. A börtönben való "megkezelése" után a rendszernek véglegesen, kézben tartott munkása lett.
- 173 Vö. Romsics I. i.m. 345

- 174 ÁBTL 3.1.5.O-11802/6 „Fekete Hollók” 301-304 – Az anyagot feldolgozta: **Soós Mihály: „Vendégségben” az**
 175 **állambiztonságnál. Egy ügynök beszervezésének dokumentuma. (Archivnet – Archivum 4. évf.3. szám.)**
 176 vö. **Tomka Miklós: Európa változó értékrendje, in: Mérleg 1995/3, 333k. Vö. Kopp Mária, Skrabski**
Árpád: Magyar lelkiállapot, Zsámbék (Végeken) 1995
 177 Ilyen címmel, összefoglaló könyvet írt **Szántó Konrád: Az 1956-os forradalom és a katolikus egyház,**
Miskolc (Sz.Maximilián) 1993. vö. Salacz Gábor: A magyar katolikus egyház tizenhét esztendeje, München
1988.
 177 **Gosztonyi Péter: Feltámadott a tenger...1956. Budapest. é.n. - A kötet utolsó fejezete értékeli 56-ot.**
 178 A református egyház és a forradalom kapcsolatáról vö. **Barcza-Dienes (Szerk): A magyarországi református**
egyház története 1918-1990. Sárospatak 1999. 173-188.
 179 Vö. **Glatz Ferenc (Szerk.) A magyarok krónikája (Magyar Könyvklub) 2000³, 703**
 180 **Szántó K. i.m 22**
 181 **Kahler Frigyes-M.Kiss Sándor: Mától kezdve lövünk. Bp. 2003 (Kairosz), 11, 133**
 182 Az adatokat kutatják, de nehéz pontosítani azokat, mert a hivatalos bejegyzések, jelentések legtöbb esetben, a
 szemtanúk által igazolhatóan kisebb számokat adnak meg, mint az a valóságban volt. Vö. **Kahler-M.Kiss. i.m..**
18-28; 151-165
 183 **i.m 68-69**
 184 **Szántó i.m 36-58**
 185 **Fehér Könyv: Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben. I-V. Budapest 1956. II. 140-142;**
III. 158; Molnár Miklós: egy vereség diadala, Budapest 1991. 224; vö. Romsics i.m. 396k. Némileg eltérő
 számokat találunk az egyes leírásokban.
 186 Vö. **Magyar Katolikus Almanach II. 40, 85**
 187 **Szántó I. m. 101-103**
 188 Kedves Olvasó! Ne csodálkozz, ha különféle könyvekben, írásokban, a fejezetünkben idézett számoktól eltérő
 adatokkal találkozol. A kommunista korban is sokféle szempont határozta meg egyes kényes számadatok
 megadását, s ennek megfelelően a történelmi kutatás is (olykor ez a kutatók érdekeltségétől is függően) más-más
 eredményeket fogalmaz meg. Vonatkozik ez összes idézett adatunkra, a Gulágokra vonatkozóktól kezdve, a hazai
 deportálásokig, vagy 56 áldozatainak számáig. A különböző forrás-anyagokra támaszkodó kutatók különböző
 eredményekre jutnak az 56-os forradalmat követően börtönre vagy halálra ítélték számát illetően is. Az
 Igazságügyi Minisztérium 1969. nov. 11-i statisztikája szerint az 1956. okt. 12. és 1958. dec. 31. között halálra
 ítélték száma 259 volt, a mai kutatások viszont 367, illetve 400-ról tudnak. (Vö. **Kahler-M. Kiss Sándor: Kinek**
a forradalma? Bp. Püski-Kortárs. 1997; Király Béla-Lee W.Gordon: A magyar forradalom eszméi Bp.
(Atlanti) 2001. 161-16; Romsics I. i.m. 406; XX.. Századi magyar történelem i.m. 335k.; Gergely Jenő,
Izsák Lajos: A huszadik század története, i.m. 398 stb.
 189 Egyik első letartóztatott Pálos Antal a jezsuiták rendfőnöke. Ő csak 1963-ban szabadult. Faddy Ottmár ferences
 hitszónokot a határon fogták el, miközben elítéltetése elől menekülni próbált.
 190 **Szántó Konrád: i.m. 134-42**
 191 **Szántó K. :Az 1956-os forradalom... i.m. 146.**
 192 A KISZ a korábbi DISZ-t, Demokratikus Ifjúsági Szövetséget, váltotta fel.
 193 **Balogh-Gergely-Izsák stb.: Magyarország a XX. században, Budapest, 1985. 417-418;**
 194 Vö. **Romsics i.m. 410-411**
 195 Kuklay Antal, Varjú Imre, Marchesi Károly, Marofalvi László S.J. növendék
 196 vö. **Szántó i.m. 156-160**
 197 **Szántó i.m. 161-164**
 198 ilyen volt Thúrzó Kálmán győri megyés pap is
 199 MOL XIX-A-21-d. 0052/1957 (2.d)
 200 MOL a-21-s. 3.d
 201 Vö. Göncz Balázs: Adalékok a Magyar Katolikus Egyház és az állambiztonsági szervek 1956 utáni történetének
 forrásaihoz (Kézirat)
 202 Teljes szövegét lásd: **A MSZMP határozatai és dokumentumai 1956-62. Bp. 1973. – vö. Mészáros István:**
Kimaradt tananyag, Bp. MÁK. 1994-95. II. 256-264. vö. i.m. 41-59.
 203 *Az adminisztratív harc, adminisztratív eszközök, a mai olvasó számára tökéletesen félrevezető kifejezések – s*
 akkor is azok akartak lenni: Amikor erről beszéltek, a totális vallásüldözést értették: a hatalom – és teljes
 adminisztrációjának és munkatársainak, beleszámítva a rendőrséget - eszközeinek felhasználásával.
 204 Lásd: **i.h. 256-264**
 205 Vö. **Mészáros I. Kimaradt tananyag i.m. II. 72**

- 206 Az egyházüldözésnek 1960 utáni időszakába is némi betekintést ad - a társadalomtudományt, szociológiát tanulók által használt - egyik tankönyv: **Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében, Bp. Osiris 2001.** Hasonlóan **Glatz Ferenc: Magyarország Krónikája c. kötete.**
- 207 Semmiképp nem szeretnék személyekről, írókról ítéletet mondani, de a ténnyel szembe kell nézni.
- 208 **Romsics i.m. 414**
- 209 Részletesen szól róla **Szabó Csaba: Magyarország és a Vatikán c. írása i.h. 72-73**
- 210 **Romsich i.m. 415.** A témáról tárgyilagosan ír: pl. **Szabó Csaba: Magyarország és a Vatikán i.m.75**
- 211 **Gergely Jenő Izsák Lajos: A huszadik század története. 2000 Bp.** – E kötetek hasonló módon értékelik az 1958-as párthatározatot, mint Gergely Jenő egy 1989-ben, röviddel a politikai fordulat előtt megjelent művében: **Gergely Jenő: Katolikus egyház, magyar társadalom, Budapest, Tankönyvkiadó, 1989, 155.** - De azóta megvalósult a fordulat!
- 212 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, korábban Történeti Hivatal néven volt ismerős.
- 213 Romsics i.m. 416
- 214 A termelő szövetkezetek (TSZ) foglalkoztatták a parasztság jelentős részét
- 215 **Glatz F. (Szerk.) A magyarok krónikája, Bp.2000³ (Magyar Könyvklub) 733.** Hasonlóan mutatja be a Hivatalt Valuch Tibor idézett könyve is, vagy Szabó Csaba idézett írásai.
- 216 Számos gyilkosság vagy üldöztetés adatai nem kerültek még elő.
- 217 **Szántó Konrád: A meggyilkolt katolikus papok kálváriája, Budapest, Mécses 1991, 5.o.**
- 218 **I.m. 5. o.** – A holokauszt fogalmat mi általában csak egy adott – és különösen fájdalmas - témakörben halljuk emlegetni. A fogalom elégő áldozatot, engesztelő áldozatot jelöl.
- 219 **Hetényi Varga Károly: Papok-, Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I-V. Bp. MÁK 2001;** Kéziratban van meg: **Szerzetesnők és világiak a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában;**
- 220 **Mészáros István: Ismeretlen vértanúk (az Esztergom-Budapesti főegyházmezge területén). Budapest 2000. Főegyházmezge-Szent Gellért; Havasy Gyula: A magyar katolikusok szenvedései 1944-1989. Szerző kiadása, Bp. 1990; Üldözött jezsuiták vallomásai (Szerk.: Szabó F.) Bp. Jézus Társaság kiadványa. 1995; „Te meztelen Krisztus, hol hagytad az ingedet?” (Ferencesek a feloszlítás idején) – a Ferences Rend és a Vigília kiadása, 2000. Elmer István: Börtönkereszt, Bp. (METEM) 1994**
- 221 **Mindszenty J.: Emlékirataim 59-60**
- 222 **Mindszenty I.m. 59-60**
- 223 vö. **Szántó K. i.m. 15**
- 224 Életéről külön könyvecske is jelent meg, **H. Örkényi Ilona,** rabtársa tollából: **A tarcali káplán sírhantjára (1000 nap a Gulagon) Budapest, Masszi, 2000.**
- 225 vö. **Szántó i.m. 29.**
- 226 A szerzetesek üldöztetéseiről szóló kötetekre a fejezet első jegyzeteiben utaltunk. Itt sokféle üldöztetéseik közül csak néhány példát emelünk ki.
- 227 vö. **Szántó K. i.m. 42 k**
- 228 Recskén kb. 1500 ember szenvedett, sokan ott haltak meg. Például ott szenvedett sok száz vasutastiszt is, akiket 1953-ban, szokásos hamis vádakkal ítélték el. A témára vonatkozó összefoglalás és irodalom található az: **Elhurcoltak szóljatok (Szerk. Szalay Csaba) c. kötetben, Debrecen, Migan 2001, 5-7**
- 229 Ennek történetéről több cikk, s könyv is jelent meg: pl. az idézett: **Elhurcoltak szóljatok (Szerk. Szalay Csaba), Debrecen, Migan 2001.**
- 230 **Emlékeim 260, 316.**
- 231 Vö. **Mészáros István: Ismeretlen vértanúk, Bp. 2000. Ecclesia, 100-104**
- 232 Vö. **Mészáros I. i.m. 104-111**
- 233 Vö. **Magyar Katolikus Lexikon, V, 381**
- 234 Vö. **Hetényi Varga Károly: Elfelejtett hitvallónk (Lánárd Ödön), Pécs (Pro Domo) 2001**
- 235 **Mészáros i.m. 120-23**
- 236 Vö. **Mészáros I. Ismeretlen vértanúk. i.m.116-119; Szántó Konrád: A meggyilkolt katolikus papok kálváriája 59; Hetényi Varga K.: Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában.**
- 237 **Mészáros i.m. 124-130**
- 238 Vö. **Szántó K. i.m.60-61**
- 239 Pl. A. 276.f. 54/142. ő.e.3-9. vö. vö. **Salacz G.:A magyar katolikus egyház tizenhét esztendeje 1948-64 München 1988; Jámbor Ottó: Grósz érsek koncepciós pere. Belügyi Szemle. 1990. 3.**
- 240 A vallatás és a bevallás rendjét ismerjük a Mindszenty per példájából. Most csak egy példát említünk erre: Kovács József ÁVH-s őrnagy vallja 1957-ben, Péter Gábor elleni perben – csak úgy mellékesen: „Nem érzem magam felelősnek... Vezért, a papot megvertem. Péter Gábor hivatott és azt mondta: vigyem a másik szobába. Én

- megvertem a talpát... Aztán még erősebben vertem. Most is megtenném azt, amit akkor tettem.”(Vö. **Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez. Bp. Közgazdasági és Jogi K. 1994. 507.**) A vallomáson látszik, hogy az őrnagy inkább büszke tettére. A koncepciós perek 90 utáni felülvizsgálata alkalmával, majd később is, Péter Gábor és más ávosok vallják, hogy az ÁVH-ban hivatalosan soha nem történt verés, erőszak. 1995-ben az MSZP-SZDSZ kormány idején a Belügyminisztérium Személyzeti főosztályának vezetője hivatalos dokumentumban állítja: Az ÁVH vizsgálati főosztályán 1950-52 között nem volt megengedett a gyanúsítottak bántalmazása. (17-8/1995.sz. ügyirat). Id. **Kiszely ÁVH i.m. 379**
- 241 vö. **Mészáros I. Ismeretlen vértanúk 138-149**
- 242 **Szántó K. i.m. 67**
- 243 Vö. **Hetényi V. Károly: Szerzetesek a horogkereszt és a vöröscsillag árnyékában, I. 228-32.**
- 244 **Szántó K. i.m. 65. Vö. Hetényi V. Károly: Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában.**
- 245 **Szántó K. i.m. 68**
- 246 **i.m. 72**
- 247 vö. **Palasik Mária: A gyömrői gyilkosságok és következményeik 1945-46. In: Valóság: 1995/4**
- 248 **Szántó K. i.m. 73-74**
- 249 **Császár János, Soós Viktor: Magyar Tarziciusz (Brenner János élete és vértanúsága), Kőszeg 2003; vö. Hetényi V. Károly: Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában, I. 198.**
- 250 vö. **Puskás L. i.m. 145**
- 251 **Fáy Z.Varga I.K (szerk.) Te meztelen Krisztus, hol hagytad az inged (ferencesek a feloszlatás idején) Kiadják a Vigília és a Ferences rendtartomány, 2000; Az erdélyi ferencesek üldöztetéséről: Bartalis János: Halálra ítélt erdélyi ferencesek története 1949-1989 (Sz. István Királyról elnevezett Ferences Rendtartomány) 2003; Pálos Antal: Viharon vészen át (Jezsuiták a szétszóratásban),A rend kiadása 1992**
- 252 A témába betekintést nyújt: **Kulics Ágnes, Tölgyesi Ágnes:... evilágból... Budapest, 1989. Gondolat.**
- 253 **Hetényi Varga Károly: Papok-, Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I-V. Bp. MÁK 2001; Előkészületben vannak a szerzőtől: Szerzetesnők és világiak a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában; Vö. a témához Havasy Gyula: A magyar katolikusok szenvedései 1944-1989. Szerző kiadása, Bp. 1990; Mészáros István: Ismeretlen vértanúk, Bp. Ecclesia, 2000; Üldözött jezsuiták vallomásai (Szerk.: Szabó F.) Bp. Jézus Társaság kiadványa. 1995; Elmer István: Börtönkereszt, Bp. (METEM) 1994**
- 254 A magyar jezsuita rendtartomány tagjainak egy része külföldre ment, hogy mentsék a szerzetesrendet, s különösen hogy a fiatalok befejezhessék képzésüket. Vö. **Ádám János: Magyar jezsuiták a harmadik évezred küszöbén, Távlatok 2001/1, 72**
- 255 Összefoglalást ad életéről a vö. **Virt László: Márton Áron, a lelkiismeret apostola, Bp. 1989.; Marton József (Szerk) Márton Áron emlékkönyv, Kolozsvár 1996; Magyar Katolikus Lexikon VIII.; Összefoglaló mű az erdélyi egyházüldözésről.: Lestyán Ferenc: Erdélyi Szibéria, Gyulafehérvár 2003.**
- 256 **Egyetemi fokú Protestáns Teológiai Intézet Évkönyve, 1949/50; 1950/51 72. old.; A protestáns vezetők megalkuvásáról, illetve evangéliumi életet kereső temesvári protestánsok 1958-beli koncepciós peréről és meghurcolásáról ír: Visky Ferenc: Bilincseket és börtönt is, Koinonia**
- 257 vö. **Lestyán Ferenc: Erdélyi Szibéria i.m. 179.k. - Márton Áron Emlékkönyv i.m. 208.k**
- 258 vö. **i.m. Különösen 206k; 230k A békemozgalom szervezője egy Ágotha Endre nevű pap**
- 259 **Lebilincselő „Önéletrajza” megjelent: Kolozsvár 2002. Glória K.**
- 260 vö. **Lestyán Ferenc i.m. 237-243**
- 261 Az erdélyi egyháznak és a titkos ordináriusoknak történetéről részletes képet ad: **Lestyán Ferenc: Erdélyi Szibéria c. kötete. Gyulafehérvári R.K. Érsekség kiadása 2003.**
- 262 **Dr. Alexandru Todea részvétnyilvánítása Márton Á. halálakor, in Márton Áron Emlékkönyv: i.m. 52**
- 263 **Rövid életrajzokat közli a „Vértanúink Hitvallóink” c. szentté avatási híradó 2003. júniusi száma.**
- 264 vö. **Márton Áron Emlékkönyv i.m. 153.**
- 265 **i.h.**
- 266 Vö. **Eröss Lajos: A hűséges Tanú, in: Márton Áron emlékkönyv i.m. 101**
- 267 **1945. III. 24-i körlevél.**
- 268 **Lestyán Ferenc visszaemlékezéséből. in. Márton Áron Emlékönyv i.m. 209-10; vö. Lestyán Ferenc: Erdélyi Szibéria, Gyulafehérvár 2003**
- 269 **Vö., pl. Szántó Konrád: A meggyilkolt katolikus papok kálváriája, Bp. Mécses 1991, 203. k**
- 270 **Életéről, lelkiségéről megjelent több írás és könyv, pl. Dr. Bura Lászlótól. Összefoglalást ad róla a “Vértanúink, hitvallóink” 2002. júniusi száma.**

- ²⁷¹ Később a rendszer gyilkosai verték agyon Pakocs Károly szatmári kanonokot is - aki több egyházi énekünknek - pl. Istengyermek, kit irgalmad... címűnek - a szerzője. Noha ő próbált megalkuvást keresni a kommunista állammal, a sorsa mégis ez lett. - A témához öv: **Márton Áron Emlékkönyv i.m. 154. 156. k.**
- ²⁷² Vö. az erről szóló dokumentumok **Puskás László: Romzsa Tódor élete és halála, 1999 Don Bosco Kiadó, 175-179**
- ²⁷³ **Puskás L. i.m. 282-83**
- ²⁷⁴ A vértanú életének és vértanúságának dokumentált anyagát összegyűjtötte: **Puskás László: Romzsa Tódor élete és halála, Don Bosco Kiadó, 1999.** A kiemelt szempontokról, Moszkva szerepéről vö., pl. 214-16, és 272. o. - „A kommunizmus múltjára vonatkozó adatok elérhetőségére jellemző a kárpátaljai katolikusok üldözéséről szóló adatok sorsa is: „A kárpátaljai vallásügyi osztály irattárát helyi hivatalos engedéllyel megsemmisítették 1993-94 körül.” **Puskás L. i.m. 200.**
- ²⁷⁵ **Mészáros István: Ismeretlen vértanúk. I. m. 80-85**
- ²⁷⁶ Vö. **Márton Áron Emlékkönyv i.m. 141**
- ²⁷⁷ **Rainer M.János: A hatvanas évek Magyarországon. In Rainer M. János (szerk.) „Hatvanas évek” Magyarországon. Budapest 2004. 1956-os Intézet. 23-24.p. Vö. Molnár Adrienne (szerk.): A „hatvanas évek” emlékezete. Budapest, 2004, 1956-os Intézet. Standeisky Éva: Bomlás – A hatalom és a kulturális elit. In Rainer M. János (szerk.): „Hatvanas évek” Magyarországon. i.m. 273, 315; vö. 272-317.**
- ²⁷⁸ A Politikai Bizottság = a kommunista párt legfőbb vezető testülete, élén Kádár Jánossal.
- ²⁷⁹ Az MSZMP PB június 21-i ülésének anyaga: MOL M-KS-288. f.5/188. ö.e. Vö. **Szabó Csaba: Magyarország és a Vatikán i.h. 77**
- ²⁸⁰ Vö. **Kiszely Gábor: Az állambiztonság 1956-1990. i.m. vö. 216k., 236, 283k.**
- ²⁸¹ Előkerült egy hatalmas letartóztatási, deportálási terv anyaga 1961-ből, az un. „Lord-akció” amely végső finomított formájában csupán 10.000 személy lefogását és táborokba szállítását készítette elő (6-8 óra alatt lefolytatható akció keretében!), s melyet azonban a végső döntés elvetett, mégsem tartott időszerűnek. **Vö. Kiszely i.m. II. 237-239.** Témához vö.: **Müller Rolf: Belügyi információs jelentések. In Gyarmati György (szerk.): Az átmenet évkönyve 2003. Budapest, 2004. ÁBTL. 147-164.p.**
- ²⁸² **Kahler Frigyes i.m. II. 37-38**
- ²⁸³ A jogász, Kahler professzor rámutat, hogy az 1978-ban megjelent újabb Büntető Törvénykönyv lényegileg továbbra is érintetlenül hagyta az ’izgatásnak’ ilyen önkényuralmi meghatározását.
- ²⁸⁴ Vö. **Tischler János: Az Onódy ügy, 1964. In Rainer M.János (szerk.) „Hatvanas évek” Magyarországon. Budapest 2004. 1956-os Intézet. 239-270.p.; Tischler János: „Egy becsületes főkönyvelő egyedül többet sikkaszt, mint ez a 23 ezer ember együtt”. Az Onódy ügyről. In Rainer M. János-Standeisky Éva (szerk.): Évkönyv 2003. XI. Magyarország a jelenkorban. Budapest, 2003, 1956-os intézet. 35-50.p.**
- ²⁸⁵ . MOL XIX-B-1-v, 45-558/163 vö. **Kiszely i.m. 221.**
- ²⁸⁶ MOL XIX-B-1-v, 902 399-20/68, vö. **Kiszely i.m. II. 233**
- ²⁸⁷ 1960 novemberében, miután már számos papot és világit elítéltek, 50 további pap ügyét adják át a püspöki karnak, hogy a megyéspüspökök vonják őket fegyelmi eljárás alá. – Sok püspök valamilyen nyilvánosnak látszó „intés” után azt mondta papjának: „csak folytasd bátran; de ezt nem én mondtam”.
- ²⁸⁸ Vö. **Tomka Miklós: Magyar Katolicizmus 1991. Bp. OLI. 1991.78k.**
- ²⁸⁹ Ezekben az években nagy számban terjednek gépelt formában hitvédelmi írások és hittankönyvek, Teilhard de Chardin, Thomas Merton vagy P. Mócsy Imre írásai és Michel Quist könyvei, valamint olvasmányos írások is, mint Hünnermann katolikus történelmi regényei, a Trapp család, vagy P. Morlin Imre ifjúsági regényei stb.stb.
- ²⁹⁰ Vö. **Bogárdi Szabó István: Egyházvezetés és teológia a magyarországi református egyházban 1948-1989 között. Debrecen, 1995; Vályi Nagy Ervin: Isten vagy történelem. In: Uó. Minden idők peremén. Válogatott írások. Basel-Bp. 1993.** (A témáról 2 részes filmet vetített az M2 tv 2004. januárjában, „Isten vagy történelem” címmel, amely Böröcz Enikő történész szakértő irányításával készült.)
- ²⁹¹ Sokat tettek a zsinati szellem megismertetéséért a kor nagy teológusai – Gál Ferenc, Nyiri Tamás, Szennay András – akik (bár könyveik csak 2-3000 példányban jelenhettek meg) nagy hatással voltak sok magyar keresztény gondolkodására.
- ²⁹² Vö. **Kránitz Mihály (Szerk.) A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai negyven év távlatából, Bp. SZIT. 2002; Legutóbb Gárdonyi Máté: A Magyar Katolikus Egyház önértelmezése a pártállam idején, Vigília 2004/1, 29-31**
- ²⁹³ MOL M-KS-288. f. 5/300. ö.e. Vö: **Szabó Csaba: Magyarország és Vatikán i.m. 85-93**
- ²⁹⁴ Vö. **Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. Bp. 1991. – 118.** - Ólmosi könyve, a fordulat után előkerült titkos jegyzőkönyveket is ismertette, bemutatja hogyan „tárgyalt” a kommunista rendszer az egyházzal (illetve

miként törekedett manipulálni azt), már az 50-es „megegyezés” idején, majd a 64-es részmegállapodással kapcsolatban.

²⁹⁵ 1962-ben 3 főpap kapott engedélyt, hogy a zsinatra utazzon.

²⁹⁶ **Agostino Casaroli: A türelem vértanúsága, Bp. 2001. 139-40**

²⁹⁷ **Szabó Csaba: Magyarország és a Vatikán (Egyházipolitika a hatvanas években), In In Rainer M. János (szerk.): „Hatvanas évek” Magyarországon. Bp, 2004, 1956-os Intézet, 63-95**

²⁹⁸ **Vö. Szabó Ferenc: Az 'Ostpolitik' emlékezete, in Vigília, 1992/11; Mészáros István: „Megegyezett az állammal a katolikus egyház” in: Devictus Vincit. i.m. 74-101**

²⁹⁹ Adriányi Gábor ismert egyháztörténész témáról szóló könyve sem mentes az egyoldalú látástól: a 'keleti politika' összes résztvevőit szinte árnyalás nélkül elítéli. - **Adriányi: A Vatikán keleti politikája és Magyarország, Bp. Kairosz, 2004.**

³⁰⁰ **Vö. pl. Tomka Ferenc: A mai magyar hitélet és lelkipásztorkodás c. tanulmányban a kisközösségekről, in: Magyar Katolikus Almanach Bp. 1988. 596-605; vagy marxista oldalról Kerégyártó István: Fialatok a katolikus kisközösségekben, in: Kónya István (szerk.) A marxizmus valláselmélete és a hallgatók materialista világnézeti nevelése Bp. 1985. 237-252. Vö. a következő jegyzetet is.**

³⁰¹ **Az MSZMP PB 1958. jún. 10-i határozatából. Vö. A MSZMP határozatai és dokumentumai 1956-62. Bp. 1973. – vö. Mészáros István: Kimaradt tananyag, II. 52.**

³⁰² **Láttuk az 1957-es rendelkezést, hogy az egyházközségi képviselőtestületek összejövetelét előzetesen be kell jelenteni a rendőrségen**

³⁰³ **Az MSZMP PB június 21-i ülésének anyaga: MOL M-KS-288. f.5/188. ő.e. Vö. Szabó Csaba: Magyarország és a Vatikán i.h. 77. i.m.**

³⁰⁴ **A Katolikus Szónak, a békepapság lapjának egyik cikke a fasizmus utódjának titulálta őket 1977-ben, amikor a világegyház már az egyház életjelét látta bennük.**

³⁰⁵ **Vö. Mészáros I.: Kisközösségek pusztító viharban, in Devictus vincit 172-181; vö. Kimaradt tananyag II. 172-189; III/B. 65-78; A regnumi pereket részletesen, és a személyes beszámolókra támaszkodva ismerteti Dobszay János: Így vagy sehogy i.m. 97. oldaltól,**

³⁰⁶ **ABTL 0-14.963/1 Canale dosszié összefoglaló jelentése alapján**

³⁰⁷ **Ezek: Barlay Szabolcs, Lénárd Ödön, Emödi László, Ikvay László, Havas Géza, Földy Endre, Merényi Gyula, Nobilis Gábor, Hontvári Miklós, Kölley György, Gáldy Zoltán**

³⁰⁸ **A kizárás oka, hogy nem voltak hajlandók elmenni a békegyülésre**

³⁰⁹ **Rédly Elemért, a későbbi neves hittankönyv-író, Nagy Imrét a későbbi budapesti érseki helynököt és Hrotkó Gézát.**

³¹⁰ **Werner Alajos házfőnököt, a neves egyházzenészt, Keglevich Istvánt, Tompa Nándort, Hagyó Józsefet, László Gábort, Rózsavölgyi Lászlót. Emödi László regnumi atyát már a korábbi perben ítélték el 7 évre. Mellettük Opalényi Magdolna nővért és Orosz Ferenc orvost**

³¹¹ **idézve Dobszay: Így van sehogy 122-123**

³¹² **Köztük Alsászi Károly 5 évet, Aszalós János 4 évet**

³¹³ **Köztük Bölcsvölgyi Zoltánt, Rosdy Pált, Sigmund Ernőt, Várnagy Antalt, Lotz Antalt**

³¹⁴ **ÁBTL Canale 0-14.963/1 összefoglaló jelentése alapján. Vö. Göncz Balázs i.m.**

³¹⁵ **Bikki István: Lord Akció. In: Történelmi Hivatal Évkönyve 1999. 231-249**

³¹⁶ **1962. márc. 8-i főegyházmegyei körlevélben – az ÁEH parancsának megfelelően - meg is kellett fogalmazni az ÁEH vádját, a főpásztor szájába adva. Az ordinárius úgy találta, hogy “a szabad vallásgyakorlatot biztosító intézkedések kereteit figyelmen kívül hagyva, olyan működésben való aktív részvétel vétségének ismérveit kimerítik, amelyekről mindenkinek tudnia kellett, hogy államilag kifogásolt vagy nem engedélyezett egyesületek égisze alatt folytattak.” - Az ordinárius tehát papi működésétől végleg eltiltott 6 atyát; próbaidőre 5 atyát (1, 2, 3 évre). Budapestről elhelyezett 3 atyát. Két kispapot - köztük Balás Bélát, a későbbi püspököt - a szeminárium elhagyásával, két pap-kántort mindenféle egyházi szolgálattól eltiltással büntetett.**

³¹⁷ **Vö. Kahler Frigyes III/III-as történelmi olvasókönyv I. i.m.; (Az ÁBTL-ban 10 kötetes sorozat őrzi a környékbeli ifjúsági csoportok megfigyelésének anyagát.)**

³¹⁸ **Az ÁBTL-ban található 9 kötetnyi megfigyelési dossziéjából kiderül, hogy 9 ügynököt állítottak rá, 171 főnyi kapcsolatát figyelték, 42 személyt hallgattak ki ügyében. ÁBTL Sz-6209, „Mérnök” fn. dosszié. Vö. Göncz Balázs i.m.**

³¹⁹ **Emödi László, Keglevich István, Hagyó József, Rózsavölgyi László, Thiry István, Werner Alajos, Somogyi Sándor**

³²⁰ **Rózsa Elemér, Bálint József, Morlin Imre, Mócsy Imre, Rakáts Sándor, Vác Jenő, Dombi József**

³²¹ **Hagemann Frigyes, Somogyi Sándor, Katona István, Doskár Balázs, Hegyi Veronika és Tury Lajos**

- 322 MOL XIX-B-1-v. 45-90-1/65; 879 43-13/3/67 vö. **Kiszely G. Állambiztonság i.m. 246-248**
- 323 MOL XIX-B-1-v, 45-90-2/65 vö. **Kiszely i.h. 245**
- 324 vö. **Tomka Milós: A magyar katolicizmus statisztikája és szociológiája, in: Magyar Katolikus Almanach 1988. Bp. SZIT. 1988, 524-543**
- 325 Igaz az is, hogy ezeknek 80-85 %-a a „maga módján vallásosnak” vallja magát. (A magukat katolikusnak vallók kb. 20 %-a vallja, hogy „követi az egyház tanítását”).
- 326 Az Esztergom-Budapesti Egyházmegye Pasztorális Helynökségének felmérése. 2004
- 327 **Romsics i.m. 606 stb. Balogh Margit és Gergely Jenő egyházi kronológiája – Egyházak az újkori Magyarországon 1790-992. II.** - szól a „Fekete Hollók” fedőnevű egyház elleni támadásról. De még e komoly szakkönyv is csak a 400 budapesti házkutatást idézi, és nem tudjuk meg belőle, hogy országosan viszont egyidejűleg sok más városban is volt ugyanezen az éjszakán házkutatás. (i.m. 328.o.)
- 328 **Romsics Ignác: Magyarország története a XX. Században, Bp, Osiris³ 2004; (Szerk.) Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos: 20. századi magyar történelem 1900-1994 Bp. 2001². (Egyetemi tankönyv) (Korona)**
- 329 **Valuch Tibor i.m. 273.** Amint láttuk az őrizetbe vettek száma inkább 800 körül mozgott!
- 330 **Romsics i.m. 416 –** Vö. a témát hasonlóan mutatja be Gergely Jenőnek a kommunizmus alatt megjelent kötete: **Gergely Jenő: Katolikus egyház, magyar társadalom 1890-1986. Budapest, 1989, Tankönyvkiadó.**
- 331 az 1961-es és 65-ös regnumi pereket 1991.I.14-én, a 71-es pereket 1991. máj. 9-én. Vö. Így vagy sehogy i.m. 213. Rehabilitáció kijelentése és ismertetése az Esztergomi Főegyházmegye Körleveleiben 1990/2990; 1991/452
- 332 **Gergely Jenő, Izsák Lajos i.m. 409**
- 333 **Romsics i.m. 416, 606**
- 334 **Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos (Szerk.) i.m. 349;** Hasonlóan békésnek, illetve egyre javulónak mutatja be az egyház és állam viszonyát **Gergely Jenő és Izsák Lajos** kötete. **I.m. 410-430**
- 335 **Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos (Szerk.) i.m. 350**
- 336 Vajon mi az oka, hogy számos egyébként kiváló szaktanulmány sem mer szólni a 60- 70-es évek egyházüldözéséről? Pl. **Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944 után. Budapest 1991. MTA Történettudományi Intézet. Gergely Jenő, Kardos József, Rottler Ferenc: Az egyházak Magyarországon. Budapest, 1997, Korona.**
- 337 Egy közvéleménykutatás eredménye szerint a népesség 51 %-a szerint volt vallásüldözés, 25% szerint viszont az elmúlt évtizedekben már nem volt. (Vö. Népszabadság 1994. IX. 19-21.) Vö. **Tomka Miklós: Vallásüldözés volt, in: Csak katolikusoknak, Bp. Corvinus, 1995. 73.**
- 338 1976. évi 8. tvr.
- 339 Vö. **Krahulcsán i.m.; Glatz F. i.m. 703, 739**
- 340 **Kahler III/III-as olvasókönyv II. 40, vö.37-40**
- 341 **Kahler III/III-as olvasókönyv II. i.m. 40, 30**
- 342 Rádai Eszter interjúja Kertész Imrével: **ÉS 47. évf. 22. szám**
- 343 **Kertész Imre: A száműzött nyelv 2001. 285.**
- 344 Vö. **Kiszely i.m. Kahler Frigyes: III/III-as történelmi olvasókönyv I.-II. stb.**
- 345 A legismertebbek: Lukács György és tanítványai, valamint Hegedűs András, Konrád György, Szelényi Iván stb. – Összefoglalja a kort **Romsics i.m. 467.k.**
- 346 **Müller Rudolf: Belügyi információs jelentések 1964-1990. In Az átmenet évkönyve 2003. Bp, 2004. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára 163.l.**
- 347 **Kenedi János: K. belügyi iratfelmérő jelentése a kastélyból. Magvető. Bp. 2000. 70.**
- 348 **Kiszely i.m. II. 219, 20, 223**
- 349 **Kiszely II. i.m. 284**
- 350 **ifj. Fekete István: Fekete István az Édesapám volt. Dokumentumregény, Budapest, 2004. Móra.**
- 351 Vö. a Bálint Sándort és más szegedi katolikusok megfigyeléseit tartalmazó titkosrendőri aktákat tudományosan feldolgozta **Kahler Frigyes: III/III-as olvasókönyv 2. i.m..** Életét történeti regényben megírta Bálint László: „Betyár” fedőnevű célszemély. **Bálint Sándor születésének 100. évfordulójára. Bp. 2004. Mikes Kiadó**
- 352 **BM KI Parancsgyűjtemény 1958/53; és MOL XIX-B-1-v, 1981/1960 65 422/2. vö. Kiszely i.m. 210**
- 353 **Esterházy P. Javított kiadás 123**
- 354 Vö. **Mészáros: Kimaradt tananyag. II. 232.k.; vö. Marosi Izidor i.m.. 646k.**
- 355 **Balogh Margit – Gergely Jenő: Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992. I. Bp.1993. Historia-MTA Történettudományi Intézete. 355.**
- 356 Izzalmasan, tanúk megszólaltatásával, írja le a nagymarosi, egyháztörténelmi „kalandot”, és az országos újjáéledést **Kamarás István: Lelkierőmű Nagymaroson c. kötete.1**

- ³⁵⁷ **Casaroli Agostino: A türelem vértanúsága i.m. 83-84**
- ³⁵⁸ **Kerékgyártó István: Keresztény közösségek... in: Tájékoztató, a Művelődési Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztályának kiadványa. 1984/5. 114-119.**
- ³⁵⁹ **Krahucsán Zsolt: A belső elhárítás célszemélyei 1980-1990. In: Az átmenet évkönyve. Budapest 2004. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. 201..**
- ³⁶⁰ A téma kutatói megjegyzik ugyan, hogy ennek a megkülönböztetésnek ellenére az állambiztonság „minden ’másként gondolkodás’ esetén megfigyelt és jelentett, és – ha felhatalmazást kapott – beavatkozott.” **Krahucsán Zsolt: i.m. 200.**
- ³⁶¹ **Glatz F. i.m. 765**
- ³⁶² **Vö. Emerich András, Julius Morel: Kirche in Übergang Die katholische Kirche Ungarns 1945-1982. Wien, 1982. UKI Berichte.** Lásd még a számos UKI Berichte c. füzetet. **Vö. Die Kirche in Ungarn in: Pro Mundi Vita 1984/2** tematikus száma. **G. Stadtmüller usw Hrg.: Kirche und Staat in Ungarn nach dem Zweiten Weltkrieg. München, 1982. Ungarisches Institut München.** Vö. a vatikáni Osservatore Romano, a párizsi La Croix vagy a londoni Tablet ismételtelen közöl valós képet a magyar egyház helyzetéről.
- ³⁶³ **A. Casaroli i.m. 166.**
- ³⁶⁴ **Szabó Csaba: Egyházpolitika Helsinki szellemében (1982). MOL honlapján. Archivnet-Archivum 3. évf. 5.** – Idézi az ekkor készül feljegyzést a Bánk József érsek-püspökkel folytatott megbeszélésről, amely megtalálható a MOL-ban.
- ³⁶⁵ Az egyháztörténelem – 1988-os szemléletnek megfelelően megírt kronológiája megtalálható a **Magyar Katolikus Almanach II. 1988.** c. kötetben, **19-67.** A magyar egyházak kronológiáját adja (1790 és 1992 között) Balogh Margit és Gergely Jenő idézett kötete is
- ³⁶⁶ A jelenség ellen akkoriban tiltakozások jelennek meg polgári és egyházi lapokban: Pl. Magyar Nemzet 1983. dec. 29. Deme László írása. Új Ember 1983. dec. 18; - Vö. **Havasy Gyula i.m. 334-337.**
- ³⁶⁷ **Krahucsán Zs. A belső elhárítás és célszemélyei 1980-1990. i.m.; Unger Gabriella: Ellenkultúra és állambiztonság In:Az átmenet évkönyve 2003. I.m. 165-188.**
- ³⁶⁸ idézve: **Marosi Izidor: i.h. 648**
- ³⁶⁹ **Mészáros István: Kimaradt tananyag III/B 141, 152**
- ³⁷⁰ **Vö. pl Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944-71, Budapest, 1985, Kossuth.** - E kötetben Gergely szól pl. a 61-es „államellenes szervezkedés” miatt bekövetkezett letartóztatásokról, de a ténylegesen letartóztatott 87 személy helyett csak 11-et említ.(171.o.)
- ³⁷¹ **Gergely Jenő: Katolikus egyház, magyar társadalom 1890-1986. Budapest, 1989, Tankönyvkiadó.** – Előző kötetében Gergely szól a 61-es „államellenes szervezkedés” miatt bekövetkezett letartóztatásokról (és csak arról!), de a ténylegesen letartóztatott 87 személy helyett csak 11-et említ.(171.o.) – Két év múlva, a fordulat után megjelent összefoglalása már teljesen tárgyilagos képet nyújt: **A katolikus egyház Magyarországon 1944 után. Bp. 1991. MTA Történettudományi Intézet.**
- ³⁷² 2005-ben a szegedi szeminárium rektora
- ³⁷³ 2005-ben plébános, és az Esztergom-Budapesti egyházmegye karitászhelynöke
- ³⁷⁴ 2005-ben ceglédi plébános
- ³⁷⁵ 2005-ben monori plébános
- ³⁷⁶ 2005-ben kiskunhalasi ill. kecskeméti plébánosok
- ³⁷⁷ később a piarista rend tartomány-főnöke. Élményét 2004-ben, egy beszélgetésen mondta el.
- ³⁷⁸ 2005-ben az egri szeminárium spirituálisa
- ³⁷⁹ Gyula atya a hitelesség kedvéért utánanézett az alább idézett levelek elküldési dátumának.
- ³⁸⁰ Vö. ÁBTL NOI jelentések tanúsága szerint.
- ³⁸¹ A Bulányi „ügyről” és annak összetett voltáról külön fejezetben szólunk.
- ³⁸² **Müller Rudolf: Napi Operatív Információs Jelentések 1979-1989. In A Történeti Hivatal Évkönyve 1999. Budapest. Történeti Hivatal. 251-254**
- ³⁸³ ÁBTL 45-78/10/133/1983 és a szövegben jelölt egyéb NOIJ jelentések
- ³⁸⁴ **Müller Rudolf: Belügyi információs jelentések. In: Az átmenet évkönyve. Budapest 2004. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. 161, 147-163**
- ³⁸⁵ **Kiszely II. i.m. 271**
- ³⁸⁶ **Kiszely II. i.m. 219, 20, 223**
- ³⁸⁷ Érdekes összehasonlítás: hogy az NDK titkosszolgálatának a STASI-nak 90.000 főállású és 174 ezer mellékállású munkatársa volt. Hitler GESTAPO-jának kisebb volt az állománya a 70 milliós Németország ellenőrzésére, mint a kommunistáknak a 16 milliós NDK megfigyelésére.
- ³⁸⁸ Erre vonatkozóan számos jelentést mutat be **Kiszely G. Állambiztonság i.m. 349-419**

- 389 Ma különlegesnek tűnik, de mindeddig tiltva volt, hogy az egyház a hitoktatásban szemléltető eszközöket
 390 használjon. A cél az volt, hogy a hittan ne lehessen élő, élményszerű. S ezt rendelkezésben is megfogalmazták.
 391 Vö. **Szendi József: Számvetés. Veszprém, 2003 (Magán kiadás) 94-96**
 392 Vö. **Szendi** püspök levelei a Püspöki Kar elnökéhez 198. májusban és júniusban. **I.m. 103-106**
 393 Vö. **Mészáros I. Devictus... 191-194**
 394 **Romsics i.m.422**
 395 **Romsics i.m 424**
 396 **Romsics i.m. 402**
 397 **Gergely Jenő, Izsák Lajos: i.m. 429**
 398 **Romsics i.m. 424**
 399 Ezt személyesen is megtapasztaltam egri főiskolás közösségünkben
 400 **Standeisky Éva: Bomlás – A hatalom és a kulturális elit. In: Rainer M. János (Szerk) „Hatvanas évek”**
 401 **Magyarországon. Bp.2004. 1956-os Intézet, 273, 315, vö. 272-317**
 402 **Glatz F. (Szerk.) A magyarok krónikája, Bp.2000³ (Magyar Könyvklub)**
 403 **Glatz F. i.m. 703, vö.713**
 404 **Glatz F. i.m. 703, 739;** ugyanezt állapítja meg **Valuch Tibor i.m. 276;** és **Szabó Csaba: Magyarország és**
 405 **Vatikán i.h.79**
 406 vö. **Heti Válasz** 2002. aug. 24; **Népszava** 2003. jan.30; **MTI** 2003 márc. 11, **Népszava** 2003 márc. 17
 407 **Élet és Irodalom** 2003. ápr. 18
 408 **Kiszely Gábor: Állambiztonság i.m.103-140**
 409 **Lénárd Ödön: Erő az erőtlenségben, Bp. MÁK 1996.14, 17-19**
 410 **Kónyáné dr. Kutrucz Katalin: Iratok, iratbetekeintés a TH-ban/Levéltárban In: Az átmenet évkönyve**
 411 **2003. ABTL 2004. 39-40; Baráth Magdolna: Az állambiztonsági iratok selejtezése, megsemmisítése. In Az**
 412 **Átmenet Évkönyve 2003 i.m.. 255-281.**
 413 **Puskás László: Romzsa Tódor püspök élete és halála, Bp. Don Bosco, é.n. 200**
 414 **Császár István, Soós Viktor: Magyar Tarziciusz, Kőszeg, 2003. 238-240**
 415 **ÁBTL V-142 673/4. - vö. Kiszely G: Az ÁVH, egy terror szervezet története, Bp. Korona, 2000, 155**
 416 **Baráth Magdolna: Az állambiztonsági iratok selejtezése, megsemmisítése. In Az Átmenet Évkönyve 2003.**
 417 **ABTL 2004. 255-281. Vö.: Markó György: A Történeti Hivatal 1997-1998. évi tevékenységéről. In A**
 418 **Történeti Hivatal Évkönyve 1999. Bp. Történeti Hivatal. 11-28**
 419 **Kiszely Állambiztonság i.m. 285-87**
 420 **Kiszely ÁVH i.m. 224, 236**
 421 **Orbán J. Gyula: Katolikus papok békemozgalma Magyarországon, Bp. METEM 2001, 16-17**
 422 **Lénárd i.m.21**
 423 **Kahler Frigyes: III/III-as történelmi olvasókönyv. Bp. Kairosz 2001. I. 67, 84**
 424 **Hetényi Varga Károly: Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában Bp. MÁK 2000. I. 13**
 425 A rendszer jegyzőkönyveinek tudományos feldolgozása ismételten rámutat, hogy egy-egy „vallomás” egyáltalán
 426 nem az idézett személy stílusára vall: láthatóan a kihallgató fogalmazta azt, saját ízlése szerint. Amint Kahler
 427 Frigyes is jeltett ilyen példákat, **Szabó Csaba** is írja: **A Grósz-per előkészítése 1952. Budapest (Osiris) 2001.**
 428 **235: A Grósz nevében leírt vallomásnak „sem stílusa, sem tartalma nincs összhangban Grósz József**
 429 **egyéniségével és tetteivel.”**
 430 bár Kiszely Gábor könyve többször utal e tényre is
 431 **Kiszely Állambiztonság 109-111**
 432 0-13/405/1-3 kötet
 433 **Canale Uo. i.m. Uo**
 434 **Uo. id. Kiszely 107**
 435 **Kiszely Állambiztonság 123, 130, 133, 137**
 436 **Kiszely II. 140**
 437 **Kiszely II 137**
 438 **Máté-Tóth András: A II. Vatikáni Zsinat és a magyar elhárítás (Kézirat 1999), 7.**
 439 0-14/963/9A 296
 440 0-14/963/6 192-198
 441 **Canale Uo. Kiszely i.m. 106**
 442 **Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon, Bp. 1985. 93**
 443 Vö. **Canale 0-14 963/1 (vö. Kisberk püspök személyi dossziéja 0-13 581/3-4)**

- 434 ÁBTL Canale - 0-14 963/1 – id. **Kiszely i.m. 105**
- 435 Utalás az 1961-es kisközösség ellenes pereknek fájdalmas püspöki elítélésére, amelyről a 60-as éveket bemutató fejezetben szoltunk. Ugyanekkor a kisközösségi munkát a katolikus sajtó is – különösen a békemozgalom lapja – elítélte.
- 436 **Kulics Ágnes, Tölgyesi Ágnes: ... evilágból Bp. Gondolat, 1989. 203**
- 437 **Lénárd Ödön: Koncentrált támadás a hallgató egyház ellen, in: Vigília 1991/6, 408**
- 438 ÁBTL 0-14/963/2 245-49
- 439 **i.m. I. 83**
- 440 ÁBTL Mt-230/1
- 441 **Mindszenty József i.m. 238; vö. Üldözött magyar jezsuiták vallomásai Bp. 1995. 21, 40**
- 442 **Endrédi Vendel** főapát emlékiratában is idéztünk már ilyen esetet „Börtönvilág” c. fejezetünkben. Vö. **Üldözött magyar jezsuiták vallomásai Bp. 1995.**
- 443 **Lénárd Ö. i.h.**
- 444 **Kerkay Jenő élete, in: Kortárs magyar jezsuiták/2, Bp. 1992. 73**
- 445 **Endrédi Vendel - fogságának hiteles története, Sopron 2002 (Szent Benedek Idősek Háza Alapítvány kiadása) 7-8**
- 446 **Pálos Antal: Visszaemlékezése. in: Üldözött magyar jezsuiták vallomásai Bp. 1995. 32**
- 447 **Magyar Tariziciusz i.m.86-99**
- 448 **Andrej Kurajev: Harminc nap. Id: Orbán Gy. i.m. 149**
- 449 vö. **Shvoy Lajos: Önéletrajz 98, 140,**
- 450 vö. **Kiszely G. II. i.m.** A vatikáni zsinatra utazott püspökök „jelentéseit” vizsgálta. Az ő anyagát vette át kritikátlanul **Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája** c. könyvében. i.m.
- 451 **Lukács László: Egyházunk a rendszerváltás után. In Somorjai Ádám, Zombori István (szerk.): A katolikus egyház Magyarországon. Budapest, 1991. Ecclesia Sancta. 83-84**
- 452 vö. Élet és Irodalom 2003. ápr. 18; Vö. 2002. a Hét augusztus 2-i adása. Élet és Irodalom 2002. VIII. 24 Endreffy Zoltán hasonló hangnemű írása
- 453 **Szabó Csaba: A katolikus egyház állami ellenőrzése és korlátozása az ötvenes években. Valóság, 2002. jan.**
- 454 A Magyar Izraeliták Országos Intézőbizottsága és a két rabbitanács nyilatkozata az Új Élet 1951. júl. 19-i számában. Megjegyzendő, hogy ártatlan zsidókat és nem zsidókat egyaránt deportáltak.
- 455 PI. 276. f. 53. 81. ő.e. – in **Kahler III/III. I. i.m. 48-49**
- 456 MOL 276 54/112. ő.e.
- 457 **Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944-71. Bp. 1985. 125**
- 458 PI. 276. f. 81. ő.e. – vö. **Kahler i.m.49.**
- 459 Egy korabeli püspök sorsát mutatja be a Shvoy Lajos püspök életét ismertető fejezetünk. Irodaigazgatója közreműködik, hogy a püspök szobájába a lehallgató készüléket beszereljék.
- 460 Vö. **Shvoy i.m. 124**
- 461 Vö. **Magyar Katolikus Almanach II. 36; Szántó K. A kommunizmusnak sem sikerült i.m. 30**
- 462 **Shvoy i.m. 123, 124, 133, 139** stb.
- 463 **Pálos Antal: Viharon, vészen át. Bp. 1992. 90**
- 464 Vö. **Szántó Konrád Az 56-os forradalom és a katolikus egyház i.m. 50**
- 465 **Glatz F. i.m. 765, 739, 703**
- 466 vö. **Shvoy L. Önéletrajz 126**
- 467 Vö. **Barcza József, Dienes Dénes (Szerk.): A magyarországi református egyház története 1918-1990. Sárospatak 1999; Mirák Katalin (Szerk.) Nem voltam egyedül – Beszélgetések az evangélikus közelmúltról, Budapest, Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség I. 1995; II. 1999.**
- 468 Nagy Lajos többször nyilatkozott így, pl. a Magyar Hírlap 2002. szept. 28.-i számában. Ugyanott Veress András püspök cáfolta ezt a feltevést.
- 469 **Zsummera Árpád: A Bokor kisközösségi mozgalom és a pártállam, Valóság 1998/8; Demokrata 2002. VIII. 23; Élet és Irodalom 2002.VIII. 24 (E.Z.); Heti Válasz 2002. VIII. 24; Népszabadság 2001, IX. 7; 2003. I. 30. stb.**
- 470 vö. Élet és Irodalom 2002, VIII.24. E. Z. írása stb.
- 471 vö. ez előző lábjegyzetek mellett a **Mérleg 2003/1** számában **Bulányi György** írását; ugyanő: Népszabadság 2004. I. 9
- 472 **Lénárd Ödön: Erő az erőtlenségben. Budapest, 1996². MÁK**
- 473 **Dobszay J.: i.m. és Mozaikok a Regnum Marianum életéből, Budapest (Corvinus) 1966,**
- 474 Vö. **Dobszay J. Mozaikok a RM életéből i.m. 15k**

- ⁴⁷⁵ Egy 1978-as püspökkari körlevélben találtam ilyen tiltó rendelkezést. Ennek címe: „A lelkipásztorkodó papsághoz a lelkipásztori munka korszerű elmélyítésének előmozdítására.” Emlékezetem szerint létezett egy ennél keményebb hangú írás is, a templomon kívüli misék és a kisközösségek ellen, amelyet talán csak néhány egyházmegyében olvastak fel, de ennek nem akadtam nyomára.
- ⁴⁷⁶ Mai nevén Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárából
- ⁴⁷⁷ A történet néhány másik szempontját elmondja **Kamarás István: Lelkierómű Nagymaroson c. kötetében i.m. 187.** Kovács László utolsó pesti prédikációjában is keményen támadta a főpapokat.
- ⁴⁷⁸ Erről beszámol **Kamarás i.m. 67.k.** A Bokor tagjai később egyszer elhatárolják magukat ettől a megnyilatkozástól, mint Kamarás könyvében; máskor Bulányi György fájdalmát fejezi ki, hogy ez alkalommal csak egyetlen pap jött ki velük, és hagyta ott Lékai bíborost. Vö. Bulányi György: „Gyalázatos volt, ami velünk történt” Népszabadság 2001.IX. 3.
- ⁴⁷⁹ Ez a találkozó feltehetően 1978-ban volt. Így emlékeznek a résztvevők, akiket meg tudtam kérdezni. Egyértelműen erre vall, hogy ez évben jelent meg egy körlevél az adott témában.
- ⁴⁸⁰ Vö. **Szokolczay Lajos: Páter Bulányi, Debrecen 1989; Zsumbera Árpád: A Bokor kisközösségi mozgalom és a pártállam, in Valóság 1998/8; Elmer István: Börtönkereszt. Budapest, 1994. METEM. 94-109.; Garay András: A Bokor Közösség, in Pannonhalmi Nagytalálkozó 2000. Budapest, 2001. Háló Egyesület kiadása.**
- ⁴⁸¹ Népszabadság 2001. VIII. 1. Nagy N. Péter írásából; Népszava 2003. I.30
- ⁴⁸² MOL-XIX-A-21-d AEH TÚK 153. doboz, 0033a-3/1976.
- ⁴⁸³ Bulányi György, Népszabadság 2001.IX. 3.
- ⁴⁸⁴ Az „Orientierung” című ORF-adás sugárzott részleteket belőle 1994. VII. 17-én
- ⁴⁸⁵ Vö. Bulányi György beszámolója erről Népszabadság 2001.IX. 3.
- ⁴⁸⁶ **Szokolczay Lajos: Páter Bulányi, Debrecen 1989, 73-74; Zsumbera Árpád: A Bokor kisközösségi mozgalom és a pártállam, in Valóság 1998/8; vö. Mérleg 2003/1, 116k.**
- ⁴⁸⁷ **Szántó: A kommunizmusnak sem sikerült. i.m. 95-96; Gergely Jenő, Kardos József, Rottler Ferenc: Az egyházak Magyarországon. Budapest, 1997, Korona. 224-225;** Ugyanilyen értelemben szól **Rosdy Pál is. in: Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944 után. Budapest 1991. MTA Történettudományi Intézet. 22;** és így nyilatkoznak a Bokor szimpatizánsai vagy tagjai pl. az általam is nagyon szeretett **Havasy Gyula i.m. 219-359**
- ⁴⁸⁸ Idézve: **Bulányi György írása: A „Bokor” - a magyarországi katolikus egyházban. Az interneten olvasható; Vö. Szokolczay Lajos: Páter Bulányi, Debrecen 1989, 73-74;** Hasonlóan nyilatkozik Bulányi György a Népszabadság 2004. I. 9-i számában
- ⁴⁸⁹ **Mozaikok a Regnum életéből i.m. 106-108.**
- ⁴⁹⁰ Vö. a téma Bokorbeli megvilágítását: **Havasy Gyula i.m. 254**
- ⁴⁹¹ **Bulányi atya könyve: „Erény-e az engedelmesség?”** - lényegileg nemmel válaszol a kérdésre; noha számos jogos szempont felhoz arra is, hogy nem lehet minden esetben engedelmességre hivatkozva elaltatni lelkiismeretünket.
- ⁴⁹² **Bulányi György: A Bokor a magyar katolikus egyházban. Vö. kézirat az interneten.**
- ⁴⁹³ Bulányi György – Népszabadság 2001. IX. 3.
- ⁴⁹⁴ MOL XIX-A-21-c (93.d.) – in: Köpeczi Bócz E. 86
- ⁴⁹⁵ Bulányi György - Magyar Nemzet 1997.IX.25.